

Zbornik sudske prakse

MIŠLJENJE SUDA 2/15 (puni sastav)
16. svibnja 2017.

Sadržaj

I – Zahtjev za mišljenje	4
II – Predviđeni sporazum	4
III – Ocjene koje je Komisija iznijela u njezinu zahtjevu za mišljenje	5
IV – Sažetak glavnih očitovanja iznesenih pred Sudom	6
V – Stajalište Suda	7
O nadležnosti iz članka 3. stavka 1. točke (e) UFEU-a	8
Obveze koje se odnose na pristup tržištu	9
Obveze koje se odnose na zaštitu ulaganja	13
Obveze koje se odnose na zaštitu intelektualnog vlasništva	16
Obveze u području tržišnog natjecanja	19
Obveze u području održivog razvoja	20
O nadležnosti iz članka 3. stavka 2. UFEU-a	23
Obveze vezane uz usluge u području prometa	23
– Željeznički promet	25
– Cestovni promet	25
– Promet unutarnjim plovnim putovima	32
Obveze u području javnih nabava vezanih uz promet	30
Obveze u području ulaganja koja nisu izravna	30
O nadležnosti za odobravanje institucionalnih odredbi predviđenog sporazuma	34
Razmjena informacija, obavješćivanje, provjera, suradnja, posredovanje i ovlasti za odlučivanje ...	34

Transparentnost	36.
Rješavanje sporova	37
– Rješavanje sporova između ulagača i države	37
– Rješavanje sporova između stranaka	38
Odgovor na zahtjev za mišljenjem	39

„Mišljenje na temelju članka 218. stavka 11. UFEU-a – Sporazum o slobodnoj trgovini između Europske unije i Republike Singapur – Sporazum ‚nove generacije‘ o kojem se pregovaralo nakon stupanja na snagu UEU-a i UFEU-a – Nadležnost za sklapanje sporazuma – Članak 3. stavak 1. točka (e) UFEU-a – Zajednička trgovinska politika – Članak 207. stavak 1. UFEU-a – Trgovina robom i uslugama – Izravna strana ulaganja – Javne nabave – Komercijalni aspekti intelektualnog vlasništva – Trgovina s trećim zemljama i održivi razvoj – Socijalna zaštita radnika – Zaštita okoliša – Članak 207. stavak 5. UFEU-a – Usluge u području prometa – Članak 3. stavak 2. UFEU-a – Međunarodni sporazum koji može utjecati na zajednička pravila ili izmijeniti njihov opseg – Pravila sekundarnog prava Unije u području slobodnog pružanja usluga u području prometa – Strana ulaganja koja nisu izravna – Članak 216. UFEU-a – Sporazum nužan za ostvarivanje jednog od ciljeva iz Ugovorâ – Slobodno kretanje kapitala i platnog prometa između država članica i trećih zemalja – Sukcesija ugovora u području ulaganja – Zamjenjivanje sporazuma o ulaganjima između država članica i Republike Singapur – Institucionalne odredbe sporazuma – Rješavanje sporova između ulagača i država – Rješavanje sporova između stranaka“

U postupku donošenja mišljenja 2/15,

povodom zahtjeva za donošenje mišljenja na temelju članka 218. stavka 11. UFEU-a, koji je 10. srpnja 2015. podnijela Europska komisija,

SUD (puni sastav)

u sastavu: K. Lenaerts, predsjednik, A. Tizzano, potpredsjednik, R. Silva de Lapuerta, M. Ilešič (izvjestitelj), L. Bay Larsen, T. von Danwitz, J. L. da Cruz Vilaça, E. Juhász, M. Berger, A. Prechal, M. Vilaras i E. Regan, predsjednici vijeća, A. Rosas, A. Borg Barthet, J. Malenovský, J.-C. Bonichot, A. Arabadžiev, C. Toader, D. Šváby, E. Jarašiūnas, C. G. Fernlund, C. Vajda, F. Biltgen, K. Jürimäe i C. Lycourgos, suci,

nezavisna odvjetnica: E. Sharpston,

tajnik: L. Hewlett, glavna administratorica,

uzimajući u obzir pisani postupak i nakon rasprave održane 12. i 13. rujna 2016.,

uzimajući u obzir očitovanja koja su podnijeli:

- za Europsku komisiju, U. Wölker, B. De Meester i R. Vidal Puig kao i M. Kocjan, u svojstvu agenata,
- za belgijsku vladu, J. Van Holm i C. Pochet, u svojstvu agenata,

- za bugarsku vladu, E. Petranova i L. Zaharieva, u svojstvu agenata,
- za češku vladu, M. Smolek i E. Ruffer, kao i M. Hedvábná, u svojstvu agenata,
- za dansku vladu, C. Thorning i N. Lyshøj, u svojstvu agenata,
- za njemačku vladu, T. Henze, i B. Beutler kao i K. Stranz, u svojstvu agenata,
- za Irsku E. Creedon i J. Quaney, u svojstvu agenata, uz asistenciju S. Kingston, BL,
- za grčku vladu, G. Karipsiadis i K. Boskovits kao i S. Chala, u svojstvu agenata,
- za španjolsku vladu, S. Centeno Huerta i M. Sampol Pucurull, u svojstvu agenata,
- za francusku vladu, G. de Bergues, D. Colas, F. Fize i D. Segoin, u svojstvu agenata,
- za talijansku vladu, G. Palmieri, u svojstvu agenta, uz asistenciju S. Fiorentino i C. Colelli, *avvocati dello Stato*,
- za ciparsku vladu, E. Zachariadou i E. Symeonidou, u svojstvu agenata, uz asistenciju I. Roussou, *dikigoros*,
- za latvijsku vladu, I. Kalniņš i D. Pelše, u svojstvu agenata,
- za litavsku vladu, D. Kriaučiūnas i R. Dzikovič, u svojstvu agenata,
- za luksemburšku vladu, A. Germeaux, u svojstvu agenta, uz asistenciju P. Kinscha, *avocat*,
- za mađarsku vladu, M. Z. Fehér, G. Koós i M. Bóra kao i M. M. Tátrai, u svojstvu agenata,
- za maltešku vladu, A. Buhagiar i J. Ciantar, u svojstvu agenata,
- za nizozemsku vladu, M. K. Bulterman, M. Gijzen i C. Schillemans, kao i J. Langer, u svojstvu agenata,
- za austrijsku vladu, C. Pesendorfer i M. Klamert, u svojstvu agenata,
- za poljsku vladu, B. Majczyna i A. Miłkowska, u svojstvu agenata,
- za portugalsku vladu, L. Inez Fernandes, M. Figueiredo i J. P. Salgado, u svojstvu agenata,
- za rumunjsku vladu, R.-H. Radu kao i R.-M. Mangu, A. Voicu i E. Gane, u svojstvu agenata,
- za slovensku vladu, A. Grum, u svojstvu agenta,
- za slovačku vladu, M. Kianička, u svojstvu agenta,
- za finsku vladu, J. Heliskoski, u svojstvu agenta,
- za vladu Ujedinjene Kraljevine, M. Holt, u svojstvu agenta, uz asistenciju D. Bearda, QC i G. Facenna, *barrister*,
- za Europski parlament, R. Passos, A. Neergaard, A. Auersperger Matic i J. Etienne, u svojstvu agenata,

— za Vijeće Europske unije, S. Boelaert i R. Wiemann kao i B. Driessen, u svojstvu agenata, saslušavši mišljenje nezavisne odvjetnice na raspravi održanoj 21. prosinca 2016., donosi sljedeće

Mišljenje

I – Zahtjev za mišljenje

1. Zahtjev za mišljenje koji je Sudu podnijela Europska komisija glasi kako slijedi:
„Ima li Europska unija potrebnu nadležnost da samostalno potpiše i sklopi Sporazum o slobodnoj trgovini s Republikom Singapur? Točnije,
  1. koje su odredbe Sporazuma u isključivoj nadležnosti Unije?
  2. koje su odredbe Sporazuma u podijeljenoj nadležnosti Unije? i
  3. postoje li odredbe Sporazuma koje su u isključivoj nadležnosti država članica?”
2. Komisija je zahtjevu za mišljenje priložila tekst sporazuma kako je predviđen 10. srpnja 2015., dan podnošenja ovog zahtjeva.

II – Predviđeni sporazum

3. Komisija je 8. prosinca 2006. Vijeću europskih zajednica podnijela preporuku kako bi je potonje ovlastilo za početak pregovora radi sklapanja Sporazuma o slobodnoj trgovini sa zemljama Udruženja država jugoistočne Azije (ASEAN). Vijeće je prihvatilo tu preporuku.
4. Ovlaštenje za pregovaranje koje je Vijeće izdalo predviđalo je da, u slučaju da nije moguće sklopiti zajednički sporazum sa svim zemljama ASEAN-a, Vijeće može ovlastiti Komisiju na pregovaranje u bilateralnom okviru.
5. Dana 22. prosinca 2009. Vijeće je ovlastilo Komisiju na bilateralno pregovaranje s Republikom Singapur.
6. Pregovori s tom trećom zemljom počeli su u ožujku 2010. te su vođeni uz savjetovanje s Odborom za trgovinsku politiku kao posebnim odborom kojeg je Vijeće imenovalo na temelju članka 207. stavka 3. i članka 218. stavka 4. UFEU-a.
7. Tijekom veljače 2011. Komisija je uputila preporuku Vijeću radi izmjene pregovaračkih smjernica kako bi se obuhvatilo i zaštitu ulaganja. Tijekom rujna 2011. Vijeće je u tom smislu odlučilo dopuniti te smjernice.
8. Pregovori su za sva poglavlja dovršeni tijekom prosinca 2012., osim za poglavlje koje se odnosi na zaštitu ulaganja. Za potonje poglavlje pregovori su okončani u listopadu 2014.
9. Dana 26. lipnja 2015. Komisija je obavijestila Odbor za trgovinsku politiku da je predviđeni sporazum parafiran.

10. Predviđeni sporazum sadrži 17 poglavlja:
- poglavlje 1. navodi predmet i ciljeve sporazuma, te sadrži skup definicija opće primjene;
  - poglavlje 2. odnosi se na uvoz i izvoz robe;
  - poglavlje 3. odnosi se na antidampinške mjere, kompenzacijske mjere i zaštitne mjere;
  - poglavlja 4. i 5. odnose se na neocarinske prepreke trgovini robom koje proizlaze iz tehničkih propisa te iz sanitarnih i fitosanitarnih mjera;
  - poglavlje 6. sadrži odredbe u području carina;
  - poglavlje 7. odnosi se na neocarinske prepreke trgovini i ulaganja u području obnovljive energije;
  - poglavlje 8. odnosi se na usluge, poslovni nastan i elektroničku trgovinu;
  - poglavlje 9. odnosi se na ulaganja;
  - poglavlje 10. odnosi se na javne nabave;
  - poglavlje 11. odnosi se na intelektualno vlasništvo;
  - poglavlje 12. odnosi se na tržišno natjecanje;
  - poglavlje 13. odnosi se na trgovinu i održivi razvoj;
  - poglavlje 14. uređuje pravila o transparentnosti koja se primjenjuju na područja obuhvaćena drugim poglavljima;
  - poglavljima 15. i 16. uvode se mehanizam za rješavanje sporova i mehanizam posredovanja, i
  - poglavljem 17. uvodi se Odbor za trgovinu i nekoliko specijaliziranih odbora; također sadrži i opće i završne odredbe.
11. Zbog razlika u mišljenjima do kojih je došlo tijekom savjetovanja u Odboru za trgovinsku politiku o naravi nadležnosti Unije za sklapanje predviđenog sporazuma, Komisija je podnijela zahtjev za mišljenje.

III – Ocjene koje je Komisija iznijela u njezinu zahtjevu za mišljenje

12. Komisija smatra da Unija ima isključivu nadležnost za potpisivanje i sklapanje predviđenog sporazuma.
13. Ona najprije tvrdi da sve odredbe toga sporazuma, uz izuzetak onih koje se odnose na prekogranične prometne usluge i strana ulaganja koja nisu izravna, ulaze u područje primjene zajedničke trgovinske politike kako je određena člankom 207. stavkom 1. UFEU-a, i stoga u isključivu nadležnost Unije iz članka 3. stavka 1. točke (e) UFEU-a.
14. Ona nadalje tvrdi da prekogranične prometne usluge ulaze u isključivu nadležnost Unije iz članka 3. stavka 2. UFEU-a, s obzirom na pravila sekundarnog prava Unije koja su na snazi u tom području.

15. U tom pogledu, Komisija osobito navodi:
- Uredbu Vijeća (EEZ) br. 4055/86 od 22. prosinca 1986. o primjeni načela slobode pružanja usluga u pomorskom prometu između država članica te između država članica i trećih zemalja (SL 1986., L 378, str. 1.).
  - Uredbu (EZ) br. 1071/2009 Europskog parlamenta i Vijeća od 21. listopada 2009. o uspostavljanju zajedničkih pravila koja se tiču uvjeta za obavljanje djelatnosti cestovnog prijevoznika te stavljanju izvan snage Direktive Vijeća 96/26/EZ (SL 2009., L 300, str. 51.);
  - Uredbu (EZ) br. 1072/2009 Europskog parlamenta i Vijeća od 21. listopada 2009. o zajedničkim pravilima za pristup tržištu međunarodnog cestovnog prijevoza tereta (SL 2009., L 300, str. 72.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 7., svezak 5., str. 235.);
  - Uredbu (EZ) br. 1073/2009 Europskog parlamenta i Vijeća od 21. listopada 2009. o zajedničkim pravilima za pristup međunarodnom tržištu usluga prijevoza običnim i turističkim autobusima i o izmjeni Uredbe (EZ) br. 561/2006 (SL 2009., L 300, str. 88.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 7., svezak 12., str. 152.), i
  - Direktivu 2012/34/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 21. studenoga 2012. o uspostavi jedinstvenog Europskog željezničkog prostora (SL 2012., L 343, str. 32.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 7., svezak 25., str. 136.).
16. Ona smatra, u konačnici, da, u mjeri u kojoj se predviđeni sporazum odnosi na strana ulaganja koja nisu izravna, Unija također ima isključivu nadležnost na temelju članka 3. stavka 2. UFEU-a, zbog preklapanja, s jedne strane, obveza sadržanih u tom sporazumu vezanom uz ta ulaganja i, s druge strane, zabrane ograničenja kretanja kapitala i platnog prometa između država članica i trećih država iz članka 63. UFEU-a.

IV – Sažetak glavnih očitovanja iznesenih pred Sudom

17. Europski parlament ističe da je predviđeni sporazum jedan od prvih sporazuma o slobodnoj trgovini „nove generacije”, odnosno sporazum o trgovini koji, osim tradicionalnih odredbi o smanjenju carina i necarinskih prepreka koje utječu na trgovinu roba i usluga, sadrži i odredbe o različitim područjima vezanim uz trgovinu, kao što su zaštita intelektualnog vlasništva, ulaganja, javne nabave, tržišno natjecanje i održivi razvoj.
18. S obzirom na tekst odredbi UEU-a i UFEU-a o vanjskom djelovanju Unije općenito i posebno o zajedničkoj trgovinskoj politici, Parlament ističe da dijeli Komisijinu ocjenu i smatra, kao i potonja, da predviđeni sporazum ulazi u isključivu nadležnost Unije.
19. Nasuprot tomu, Vijeće kao i sve države članice koje su iznijele svoja očitovanja Sudu tvrdi da određene odredbe predviđenog sporazuma ne ulaze u isključivu nadležnost Unije. Sporazum ima svojstva „mješovitog sporazuma”.
20. Odredbe koje se odnose na područje prometa sadržane u poglavlju 8. predviđenog sporazuma pripadaju zajedničkoj prometnoj politici. Protivno onome što tvrde Komisija i Parlament, uglavnom nije vjerojatno da bi te odredbe mogle „utjecati na zajednička pravila ili izmijeniti njihov opseg”, u smislu članka 3. stavka 2. UFEU-a. One stoga ne pripadaju isključivoj nadležnosti Unije iz te odredbe Ugovora o FEU-u nego podijeljenoj nadležnosti između Unije i država članica iz članka 4. stavka 2. točke (g) UFEU-a.

21. Što se, također, tiče poglavlja 8. sporazuma, Irska se poziva na Protokol (br. 21.) o stajalištu Ujedinjene Kraljevine i Irske s obzirom na područje slobode, sigurnosti i pravde, priložen Ugovorima o EU-u i FEU-u. Navedeno poglavlje moglo bi utjecati na taj protokol.
22. Odredbe iz područja zaštite okoliša, socijalne zaštite i zaštite intelektualnog vlasništva, sadržane u poglavljima 7., 11. i 13. predviđenog sporazuma, pripadaju, prema Vijeću i državama članicama koje su iznijele svoja očitovanja Sudu, u tim područjima u podijeljene nadležnosti između Unije i država članica. Te odredbe ne pokazuju osobitu vezu s međunarodnom trgovinom. Upućivanje, u navedenim poglavljima, na međunarodne konvencije koje nisu izravno povezane s trgovinom u tom je pogledu ilustrativno.
23. Predviđeni sporazum sadrži, osim toga, odredbe koje ulaze u nadležnost država članica.
24. To bi osobito bio slučaj s odredbama poglavlja 14. toga sporazuma, kojima se utvrđuju pravila u području transparentnosti, kao i s odredbama njegova poglavlja 9., s obzirom na to da se one odnose na strana ulaganja koja nisu izravna.
25. U odnosu na posljednje navedeno, Vijeće i države članice koje su iznijele svoja očitovanja Sudu primjećuju da Ugovor o FEU-u ne dodjeljuje nikakvu nadležnost Uniji u području ulaganja koja ne ulaze u „izravna ulaganja”. Oni dodaju da se, protivno onome što tvrdi Komisija, „zajednička pravila”, u smislu članka 3. stavka 2. UFEU-a, ne mogu sastojati od pravila primarnog prava Unije, kao što je članak 63. UFEU-a. Argumentacija Komisije nije u skladu sa sudskom praksom Suda u području implicitnih vanjskih nadležnosti Unije.
26. U prilog svojoj argumentaciji o nepostojanju isključive nadležnosti Unije u pogledu poglavlja 9. predviđenog sporazuma, Vijeće navodi određene odredbe toga poglavlja koje, prema njegovu mišljenju, ulaze u nadležnost država članica, kao što su one koje se odnose na javni poredak, javnu sigurnost i druge javne interese, oporezivanje, naknadu štete u slučaju uništenja ulaganja od strane oružanih snaga, izuzeća od slobode prijenosa sredstava koja su opravdana na temelju propisa u području kaznenog i prekršajnog prava, socijalne sigurnosti i mirovina, izvlaštenje, kao i zamjene bilateralnih ugovora sklopljenih između država članica i Republike Singapur predviđenim sporazumom.
27. Vijeće i određene države članice koje su iznijele svoja očitovanja Sudu nadalje primjećuju da se poglavlje 9. predviđenog sporazuma odnosi samo na zaštitu ulaganja, a ne i na njihov prihvata. Iz toga proizlazi da, čak i u mjeri u kojoj se to poglavlje odnosi na izravna strana ulaganja, njega ne može odobriti sama Unija. Budući da zaštita ulaganja nije osobito povezana s međunarodnom trgovinom, ona ne obuhvaća zajedničku trgovinsku politiku.

V – Stajalište Suda

28. Prema odredbama članka 196. stavka 2. Poslovnika Suda i sukladno ustaljenoj sudskoj praksi [vidjeti, osobito, mišljenje 1/03 (Nova Konvencija iz Lugana) od 7. veljače 2006., EU:C:2006:81, t. 112. i navedena sudska praksa], zahtjev za mišljenjem na temelju članka 218. stavka 11. UFEU-a može se odnositi i na usklađenost predviđenog sporazuma s odredbama Ugovora i na nadležnost Unije ili jedne od njezinih institucija za sklapanje toga sporazuma.
29. U ovom slučaju zahtjev za mišljenjem odnosi se na pitanje može li predviđeni sporazum potpisati i sklopiti sama Unija ili je, naprotiv, potrebno da ga potpišu i sklope i Unija i svaka od njenih država članica (sporazumi koji se nazivaju „mješovitim”).

30. Posljedično, ovo mišljenje odnosi se samo na narav nadležnosti Unije za potpisivanje i sklapanje predviđenog sporazuma. Njime se ni na koji način ne prejudicira pitanje je li sadržaj odredaba ovog sporazuma u skladu s pravom Unije.
31. Nakon što su dana ova uvodna pojašnjenja, potrebno je ispitati pripadaju li odredbe predviđenog sporazuma u isključivu nadležnost Unije ili u podijeljenu nadležnost između Unije i država članica, ili pak u nadležnost država članica.
32. Imajući u vidu predmet i ciljeve predviđenog sporazuma, koji su, prema njegovim člancima 1.1. i 1.2., „uspostavljanje područja slobodne trgovine” i „liberalizirati i olakšati trgovinu i ulaganja između stranaka”, potrebno je ponajprije ispitati u kojoj mjeri odredbe toga sporazuma pripadaju isključivoj nadležnosti Unije navedenoj u članku 3. stavku 1. točki (e) UFEU-a koja se odnosi na zajedničku trgovinsku politiku.

O nadležnosti iz članka 3. stavka 1. točke (e) UFEU-a

33. Sukladno članku 3. stavku 1. točki (e) UFEU-a, Unija ima isključivu nadležnost u području zajedničke trgovinske politike.
34. Prema članku 207. stavku 1. UFEU-a ta se politika „temelji na jedinstvenim načelima, osobito u odnosu na promjene carinskih stopa, sklapanje carinskih i trgovinskih sporazuma o trgovini robom i uslugama te komercijalne aspekte intelektualnog vlasništva, izravna strana ulaganja i postizanje ujednačenosti mjera liberalizacije, izvoznu politiku i mjere za zaštitu trgovine poput onih koje se poduzimaju u slučaju dampainga ili subvencija. Zajednička trgovinska politika vodi se u kontekstu načela i ciljeva vanjskog djelovanja Unije”.
35. Iz te odredbe, posebno iz njezine druge rečenice prema kojoj zajednička trgovinska politika ulazi u „vanjsko djelovanje Unije”, proizlazi da se takva politika odnosi na trgovinsku razmjenu s trećim državama (presude od 18. srpnja 2013., *Daiichi Sankyo i Sanofi-Aventis Deutschland*, C-414/11, EU:C:2013:520, t. 50. kao i od 22. listopada 2013., *Komisija/Vijeće*, C-137/12, EU:C:2013:675, t. 56.).
36. U tom pogledu, prema ustaljenoj sudskoj praksi, sama činjenica da određeni akt Unije, primjerice sporazum koji je ona zaključila, može imati određene posljedice na trgovinsku razmjenu s jednom ili više trećih zemalja nije dovoljna da bi se zaključilo da taj akt treba uvrstiti u kategoriju onih akata koji se tiču zajedničke trgovinske politike. Naprotiv, akt Unije tiče se te politike ako se osobito odnosi na međunarodnu trgovinu po tome što je u svojoj osnovi namijenjen promicanju, olakšavanju ili uređivanju trgovine te na nju ima izravan i neposredan učinak [vidjeti, osobito, presudu od 18. srpnja 2013., *Daiichi Sankyo i Sanofi-Aventis Deutschland*, C-414/11, EU:C:2013:520, t. 51.; i od 22. listopada 2013., *Komisija/Vijeće*, C-137/12, EU:C:2013:675, t. 57., kao i mišljenje 3/15 (Ugovor iz Marakeša za olakšanje pristupa objavljenim djelima), od 14. veljače 2017., EU:C:2017:114, t. 61.].
37. Slijedi da samo sastavni dijelovi predviđenog sporazuma koji pokazuju osobitu vezu, u gore navedenom smislu, s trgovinskom razmjenom između Unije i Republike Singapur pripadaju u područje zajedničke trgovinske politike.
38. Stoga je potrebno provjeriti jesu li obveze sadržane u navedenom sporazumu namijenjene promicanju i olakšavanju trgovine ili upravljanju njome te imaju li izravne i neposredne učinke na nju.
39. Obveze sadržane u predviđenom sporazumu odnose se, kao prvo, na pristup tržištu, kao drugo, na zaštitu ulaganja, kao treće, na zaštitu intelektualnog vlasništva, kao četvrto, na tržišno natjecanje te, kao peto, na održivi razvoj.

Obveze koje se odnose na pristup tržištu

40. Poglavlje 2. predviđenog sporazuma, pod naslovom „Nacionalni tretman i pristup tržištu za robu”, predviđa da svaka stranka prema robu koja potječe od druge stranke postupa bez diskriminacije te smanji ili ukine, prema posebnim obvezama iz priloga tome poglavlju, svoje uvozne ili izvozne carine. Njime se također predviđa da će se svaka stranka suzdržati od usvajanja ili održavanja necarinskih ograničenja na uvoz i na izvoz robe.
41. To poglavlje također sadrži „carinske i trgovinske [obveze], o trgovini robom”, u smislu članka 207. stavka 1. UFEU-a. To se poglavlje, stoga, odnosi na isključivu nadležnost Unije, navedenu u članku 3. stavku 1. točki (d) UFEU-a.
42. Poglavlje 3. predviđenog sporazuma, pod naslovom „Sredstva zaštite trgovine” navodi modalitete prema kojima svaka stranka može, kada su ispunjeni zahtjevi koji proizlaze iz pravila Svjetske trgovinske organizacije (WTO), usvojiti antidampinške i kompenzacijske mjere kao i zaštitne mjere koje se odnose na uvoz iz druge stranke.
43. To se poglavlje također odnosi na „mjere za zaštitu trgovine” u smislu članka 207. stavka 1. UFEU-a. Ono se, stoga, odnosi na isključivu nadležnost Unije iz članka 3. stavka 1. točke (e) UFEU-a.
44. Poglavlja 4. i 5. predviđenog sporazuma, naslovljena „Tehničke prepreke u trgovini” i „Sanitarne i fitosanitarne mjere” navode pravila koja, dopuštajući svakoj stranci primjenu vlastitih tehničkih i sanitarnih normi sukladno pravilima WTO-a, teže koliko god je moguće smanjiti prepreke trgovini robom između stranaka do kojih bi zbog toga došlo. Iz navedenih poglavlja posebno proizlazi da, s jedne strane, proizvodi koje jedna stranka izvozi moraju odgovarati normama koje propisuje stranka koja ih uvozi i, s druge strane, proizvodi koje potonja uvozi ne moraju podlijegati normama koje su diskriminatorne ili neproporcionalne u odnosu na one koje se primjenjuju na njene vlastite proizvode.
45. Ta poglavlja 4. i 5., prema tome, imaju specifičan cilj olakšati trgovinu robom između Unije i Republike Singapur. Osim toga, njihove odredbe i posebne obveze koje su im priložene znatno olakšavaju uvjete za uvoz te robe i po naravi imaju izravne i neposredne učinke na međunarodnu trgovinu. Posljedično, navedena poglavlja zadovoljavaju kriterije navedene u točki 36. ovog mišljenja i ulaze u isključivu nadležnost Unije iz članka 3. stavka 1. točke (e) UFEU-a.
46. Poglavlje 6. predviđenog sporazuma, naslovljeno „Carine i olakšavanje trgovine”, predviđa da će zakonodavstvo svake stranke u području carina biti nediskriminatorno i da naknade i pristojbe određene za usluge pružene u vezi s uvozom ili izvozom te robe neće prelaziti okvirni trošak tih usluga. Ono osim toga obvezuje stranke na pojednostavljivanje, po mogućnosti pomoću sustava jednog kanala, zahtjeva i formalnosti puštanja robe, carinjenja, pretovara i provoza. Ono, osim toga, nalaže omogućavanje prethodne obrade te zaprimanje preliminarnih odluka.
47. Glavni je cilj tog poglavlja olakšavanje trgovine robom među strankama.
48. Osim toga, njegov je izravni i neposredni učinak učiniti trgovinu između Unije i Republike Singapur protočnijom i jeftinijom. Prema tome, ono zadovoljava kriterije navedene u točki 36. ovog mišljenja i pripada isključivoj nadležnosti Unije iz članka 3. stavka 1. točke (e) UFEU-a.
49. Iako se poglavlja 2. do 6. predviđenog sporazuma odnose na trgovinu robom između Unije i Republike Singapur, trgovina uslugama između tih dvaju stranaka uređena je poglavljem 8. toga sporazuma.
50. To poglavlje 8., naslovljeno „Usluge, poslovni nastan i elektronička trgovina”, sadrži obveze svake stranke da smanji, u korist gospodarskih subjekata druge stranke, prepreke prekograničnom pružanju usluga, poslovnom nastanu i privremenoj prisutnosti fizičkih osoba.

51. Isključujući iz svog područja primjene državljanstvo, boravište, trajno zapošljavanje i, općenito, pristup tržištu rada, navedeno poglavlje obvezuje svaku od stranaka da za usluge, poslovni nastan i poduzetnike druge stranke osigura tretman koji nije nepovoljniji od onog koji osigurava svojim vlastitim uslugama, poslovnom nastanu i poduzetnicima, uzimajući u obzir modalitete i ograničenja navedena u rasporedu posebnih obveza u sporazumu i u skladu s općim iznimkama koje potonji predviđa.
52. Slijedi da je poglavlje 8. predviđenog sporazuma u svojoj osnovi namijenjeno otvaranju, u određenoj mjeri, singapurskog tržišta pružateljima usluga iz Unije i obrnuto. Prema tome, njegov je cilj promicanje, olakšavanje i uređivanje trgovine.
53. Obveze koje se odnose na pristup tržištu sadržane u tom poglavlju, osim toga, po naravi imaju izravne i neposredne učinke na trgovinu uslugama između Unije i Republike Singapur. Kao što iznosi nezavisna odvjetnica u točkama 204. i 205. svojega mišljenja, ovaj zaključak vrijedi, protivno onome što tvrde određene države članice koje su iznijele svoja očitovanja Sudu, za sve članke navedenog poglavlja, uključujući one koji se odnose na financijske usluge i na uzajamno priznavanje stručnih kvalifikacija.
54. Kao što je, uostalom, Sud već istaknuo, četiri načina pružanja usluga odgovaraju klasifikaciji koju primjenjuje WTO, odnosno pružanje usluga s državnog područja članice WTO-a na državno područje druge članice (način 1.), pružanje usluge na državnom području jedne članice korisniku usluge druge članice (način 2.), pružanje usluga pružatelja iz jedne članice komercijalnom prisutnošću na državnom području neke druge članice (način 3.) i pružanje usluge pružatelja iz jedne članice prisutnošću fizičkih osoba iz te članice na državnom području neke druge članice (način 4.) koji svi pripadaju zajedničkoj trgovinskoj politici [mišljenje 1/08 (Sporazumi kojima se izmjenjuje popis posebnih obveza na temelju GATS-a) od 30. studenoga 2009., EU:C:2009:739, t. 4., 118. i 119.]. To tumačenje koje je dano kada je Sud ispitivao nadležnost Zajednice za sudjelovanje u sklapanju sporazuma iz članka 133. UEZ-a, i koje se, stoga, odnosi na pojam „trgovanje uslugama” sadržan u toj odredbi Ugovora o EZ-u, može se primijeniti i na pojam „trgovina uslugama” iz članka 207. stavka 1. UFEU-a, čiji je sadržaj u bitnome istovjetan.
55. Posljedično, nema potrebe za razlikovanjem između odredbi poglavlja 8. predviđenog sporazuma koje se odnose na prekogranično pružanje usluga (usluge „način 1.” i „način 2.” u smislu klasifikacije vrsta pružanja usluga koju primjenjuje WTO) i onih iz poglavlja koja se odnose na pružanje usluga uz poslovni nastan (usluge „način 3.”) ili prisutnošću fizičkih osoba (usluge „način 4.”).
56. Bez obzira na gore navedeno, nadležnost Unije za odobravanje poglavlja 8. predviđenog sporazuma ne može obuhvatiti samo članak 3. stavak 1. točku (e) UFEU-a.
57. Naime, to se poglavlje odnosi, između ostalog, na pružanje usluga u području prometa. To je područje isključeno iz zajedničke trgovinske politike člankom 207. stavkom 5. UFEU-a, na temelju kojeg pregovori i sklapanje „međunarodnih sporazuma u području prometa” podliježu „glavi VI. dijela trećeg [Ugovora o FEU-u] [...]”. Ta se glava odnosi na zajedničku prometnu politiku.
58. Pozvan da tumači članak 133. stavak 6. treću alineju Ugovora o EZ-u, Sud je istaknuo da je cilj te odredbe održati, što se međunarodnog trgovanja prometnim uslugama tiče, temeljni paralelizam između unutarnje nadležnosti Unije, koja se izvršava jednostranim donošenjem pravila Unije, i njene vanjske nadležnosti, koja djeluje sklapanjem međunarodnih sporazuma, pri čemu i jedna i druga nadležnost ostaju, kao i prije, ugrađene u glavu Ugovora koja se posebno odnosi na zajedničku prometnu politiku [mišljenje 1/08 (Sporazumi kojima se izmjenjuje popis posebnih obveza na temelju GATS-a), od 30. studenoga 2009., EU:C:2009:739, t. 164.].

59. Članak 207. stavak 5. UFEU-a u bitnom odgovara članku 133. stavku 6. trećoj alineji UEZ-a. Osim toga, niti iz Ugovora o FEU-u niti iz dokumenata vezanih uz nastanak, strukturu ili svrhu toga ugovora ne proizlazi da su autori potonjeg namjeravali izmijeniti podjelu nadležnosti između Unije i država članica što se tiče pregovaranja i sklapanja međunarodnih sporazuma koji se odnose na trgovinske razmjene u području prometa.
60. Stajalište Komisije prema kojemu je područje prometa isključeno, sukladno članku 207. stavku 5. UFEU-a, iz zajedničke trgovinske politike jedino što se tiče prekograničnog pružanja usluga, odnosno usluga prema načinima 1. i 2., nema osnove. Takvo stajalište naime zanemaruje tekst te odredbe, koja iz te politike u cijelosti isključuje „međunarodne sporazume u području prometa”.
61. Uzimajući u obzir opseg članka 207. stavka 5. UFEU-a, potrebno je nadalje utvrditi koje su obveze sadržane u poglavlju 8. predviđenog sporazuma, sukladno toj odredbi, isključene iz zajedničke trgovinske politike. U tu svrhu, treba voditi računa o sudskoj praksi prema kojoj pojam usluga „u području prometa” ne uključuje samo usluge prijevoza kao takve nego i ostale usluge, pod uvjetom, međutim, da su neraskidivo povezane s fizičkim aktom premještanja osoba ili robe s jednog mjesta na drugo pomoću prijevoznog sredstva (vidjeti u tom smislu presudu od 15. listopada 2015., Grupo Itevelesa i dr., C-168/14, EU:C:2015:685, t. 45. kao i 46.).
62. U ovom slučaju usluge koje se sastoje od premještanja osoba ili robe s jednog mjesta na drugo navedene su u točki 11. dodataka 8-A-1 i 8-B-1 kao i u točki 16. dodataka 8-A-2 i 8-A-3 priloga poglavlja 8. predviđenog sporazuma. One se odnose na međunarodni pomorski promet, željeznički promet, promet unutarnjim plovnim putovima, dok domaće i međunarodne usluge u zračnom prijevozu nisu, naprotiv, obuhvaćene tim sporazumom, kao što je navedeno u njegovim člancima 8.3. točka (c) i 8.9. točka (e).
63. Usluge koje su neraskidivo vezane uz usluge pomorskog, željezničkog, cestovnog i prometa unutarnjim plovnim putovima navedene su u točki 12. dodatka 8-A-1, u točki 17. dodataka 8-A-2 i 8-A-3, kao i u točki 11. dodatka 8-B-1 navedenih priloga.
64. „Usluge popravaka i održavanja zrakoplova tijekom kojih je zrakoplov povučen iz prometa”, „prodaja i stavljanje na tržište usluga u zračnom prometu” kao i „sustavi računalnih rezervacija” navedeni su u člancima 8.3. i 8.9. predviđenog sporazuma kao obuhvaćeni područjem primjene poglavlja 8. toga sporazuma, za razliku od usluga u zračnom prometu kao takvih, uključenih u područje primjene poglavlja 8. toga sporazuma.
65. U dodacima priloga tome poglavlju, usluge popravaka i održavanja zrakoplova kao i rezervacije i prodaje usluga u zračnom prometu nisu sadržane u točki u kojoj su nabrojene pomoćne usluge u prometu, nego su klasificirane kao „komercijalne usluge” navedene izvan toga područja.
66. U tom pogledu treba istaknuti da ni usluge kojima je cilj „popravak i održavanje zrakoplova tijekom kojih je zrakoplov povučen iz prometa” ni usluge prodaje, oglašavanja ili rezervacije, koje pružaju putničke agencije ili drugi komercijalni pružatelji, nisu neraskidivo povezane s uslugom prijevoza, u točnom smislu sudske prakse navedene u točki 61. ovog mišljenja.
67. Naime, kao prvo, usluge popravka i održavanja zrakoplova tijekom kojih je zrakoplov povučen iz prometa predstavljaju barem udaljenu vezu s premještanjem osoba ili robe s jednog mjesta na drugo. Kao drugo, što se tiče usluga prodaje, oglašavanja ili rezervacije usluga zračnog prijevoza, iz uvodne izjave 33. Direktive 2006/123/EZ o uslugama na unutarnjem tržištu (SL 2006., L 376, str. 36.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 13., svezak 47., str. 160.) proizlazi da usluge obuhvaćene tom direktivom, koje kao pravnu osnovu imaju članak 47. stavak 2. Ugovora o EZ-u i članak 55. tog istog ugovora, također uključuju putničke agencije koje su glavni promotori tih usluga.

68. Budući da „usluge popravaka i održavanja zrakoplova tijekom kojih je zrakoplov povučen iz prometa”, „prodaja i stavljanje na tržište usluga u zračnom prometu” kao i „sustavi računalnih rezervacija”, posljedično, nisu obuhvaćene člankom 207. stavkom 5. UFEU-a, one su dio usluga iz stavka 1. ovog članka.
69. Iz točaka 50. do 68. ovog mišljenja proizlazi da poglavlje 8. predviđenog sporazuma pripada zajedničkoj trgovinskoj politici, osim mjera ili obveza koje sadrži, a koje se odnose na usluge nabrojene u točkama 11. i 12. dodataka 8-A-1, u točkama 16. i 17. dodataka 8-A-2 i 8-A-3, kao i u točki 11. dodatka 8-B-1 priloga toga poglavlja.
70. Pitanje ima li Unija za te zadnje navedene obveze, na temelju drugih odredaba UFEU-a, isključivu nadležnost, slijedom čega bi ona samostalno mogla odobriti poglavlje 8. predviđenog sporazuma, ispituje se u točkama 168. do 217. ovog mišljenja.
71. Konačno, pristup tržištu Unije i singapurskom tržištu za robu i usluge koje potječu od druge stranke također je uređen i odredbama poglavlja 7. i 10. predviđenog sporazuma.
72. Cilj je poglavlja 7. toga sporazuma, pod naslovom „Necarinske prepreke trgovini i ulaganjima u području obnovljive energije”, uređivanje i olakšavanje pristupa tržištu u sektoru proizvodnje energije iz nefosilnih i održivih izvora.
73. Naime, to poglavlje, koje ne uvodi niti jednu okolišnu normu u to područje, propisuje da se svaka stranka mora suzdržati od usvajanja mjera koje zahtijevaju stvaranje partnerstava s lokalnim trgovačkim društvima u navedenom sektoru, da mora osigurati da su pravila u području odobravanja, certifikacije i izdavanja dozvola nediskriminirajuća u odnosu na subjekte druge stranke te da mora prihvatiti izjave o sukladnosti koje izdaje druga stranka.
74. Budući da mu je cilj otvoriti tržište svake od stranaka, to poglavlje također po naravi ima izravan i neposredan učinak na trgovinu robom i uslugama između Unije i Republike Singapur u tom sektoru, u smislu sudske prakse navedene u točki 36. ovog mišljenja. Posljedično, ono pripada isključivoj nadležnosti Unije na temelju članka 3. stavka 1. točke (e) UFEU-a.
75. Poglavlje 10. predviđenog sporazuma, naslovljeno „Javne nabave”, sadrži obveze prema kojima svaka od stranaka mora osigurati isporučiteljima robe i usluga druge stranke tretman koji nije nepovoljniji od onog koji pridržava za vlastite subjekte tijekom postupaka javne nabave za potrebe javnih tijela. Ono također sadrži sveobuhvatni skup pravila za uređivanje postupaka javne nabave, i u Republici Singapur i u Uniji, predviđajući da se te nabave mogu dodijeliti samo u slučaju da postupak provedbe sadrži cjelovit poziv na nadmetanje koji je kandidatima bio lako dostupan kao i odgovarajuće uvjete sudjelovanja i odabira.
76. Specifičan je cilj toga poglavlja stoga utvrditi modalitete prema kojima gospodarski subjekti svake stranke mogu sudjelovati u postupku javne nabave koji organiziraju javna tijela druge stranke. Osim toga, s obzirom na to da su ti modaliteti utemeljeni na razmatranjima o nediskriminacijskom pristupu, transparentnosti i učinkovitosti, oni po naravi imaju izravne i neposredne učinke na trgovinu robom i uslugama između stranaka.
77. Poglavlje 10. predviđenog sporazuma ulazi, posljedično, u isključivu nadležnost Unije na temelju članka 3. stavka 1. točke (e) UFEU-a, uz isti pridržaj, međutim, poput onoga iznesenog u točki 69. ovoga mišljenja što se tiče usluga navedenih u točkama 11. i 12. dodataka 8-A-1 i 8-B-1 kao i točaka 16. i 17. dodataka 8-A-2 i 8-A-3 priloga poglavlja 8. predviđenog sporazuma. Narav nadležnosti Unije za odobravanje obveza koje se odnose na javne nabave usluga međunarodnog pomorskog prometa, željezničkog prometa, prometa unutarnjim plovnim putovima, kao i javne nabave usluga neraskidivo povezanih s tim prometnim uslugama, ispituje se u točkama 219. do 224. ovog mišljenja.

Obveze koje se odnose na zaštitu ulaganja

78. Kao što navodi članak 9.1. predviđenog sporazuma, njegovo poglavlje 9. odnosi se na „svaku vrstu imovine koja ima obilježja ulaganja, uključujući obilježja kao što su vezani kapital ili druga sredstva, očekivanje dobiti ili profita, preuzimanje rizika ili određeno trajanje” pod uvjetom da je ta imovina „u izravnom ili neizravnom vlasništvu ili je pod izravnim ili neizravnim nadzorom [fizičke ili pravne osobe] jedne stranke na području druge stranke”.
79. Iz tog članka proizlazi da se navedeno poglavlje odnosi na izravna i na sva druga ulaganja.
80. Što se tiče izravnih ulaganja, prema ustaljenoj sudskoj praksi ona su bilo koja vrsta ulaganja fizičkih ili pravnih osoba koja služe za uspostavljanje ili održavanje trajnih i izravnih veza između osoba koje osiguravaju kapital i poduzetnika kojima se taj kapital stavlja na raspolaganje s ciljem obavljanja gospodarske aktivnosti. Stjecanje udjela u društvu ustrojenom u obliku dioničkog društva je izravno ulaganje kada dionice dioničaru daju mogućnost stvarnog sudjelovanja u upravljanju tim društvom ili nadzoru nad njime (vidjeti, osobito, presude od 12. prosinca 2006., *Test Claimants in the FII Group Litigation*, C-446/04, EU:C:2006:774, t. 181. i 182.; od 26. ožujka 2009., *Komisija/Italija*, C-326/07, EU:C:2009:193, t. 35. kao i od 24. studenoga 2016., *SECIL*, C-464/14, EU:C:2016:896, t. 75. i 76.).
81. Članak 207. stavak 1. UFEU-a predviđa da akti Unije u području „izravnih stranih ulaganja” pripadaju zajedničkoj trgovinskoj politici.
82. Slijedi da Unija ima isključivu nadležnost na temelju članka 3. stavka 1. točke (e) UFEU-a za odobravanje bilo koje obveze s obzirom na treću zemlju koja se odnosi na ulaganja koja ostvaruju fizičke i pravne osobe iz te treće zemlje u Uniji i obratno, a koja im daju mogućnost stvarnog sudjelovanja u upravljanju ili nadzoru nad određenim društvom koje obavlja gospodarsku aktivnost.
83. Primjena pojmova „izravna strana ulaganja” tvoraca UFEU-a u članku 207. stavku 1. toga ugovora nedvojbeno izražava njihovu volju da ne uključe druga strana ulaganja u zajedničku trgovinsku politiku. Stoga, treba smatrati da obveze u pogledu treće zemlje koje se odnose na zadnje navedena ulaganja ne pripadaju isključivoj nadležnosti Unije iz članka 3. stavka 1. točke (e) UFEU-a.
84. Ovo definiranje područja primjene zajedničke trgovinske politike što se tiče stranih ulaganja odražava činjenicu da svaki akt Unije kojim se promiče, olakšava ili uređuje sudjelovanje fizičkih ili pravnih osoba iz trećih zemalja u Uniji i obrnuto, u upravljanju ili nadzoru nad trgovačkim društvom koje obavlja gospodarsku aktivnost, po naravi ima izravne i neposredne učinke na trgovinu između te treće zemlje i Unije, dok takva osobita veza s trgovinom izostaje u slučaju ulaganja koja ne dovode do takvog sudjelovanja.
85. Vijeće i neke od država članica koje su iznijele svoja očitovanja Sudu tvrde da, čak i u mjeri u kojoj se poglavlje 9. predviđenog sporazuma odnosi na izravna ulaganja, ono ne može pripadati zajedničkoj trgovinskoj politici s obzirom na to da se to poglavlje odnosi samo na zaštitu ulaganja, a ne na njihov prihvat.
86. Točno je, kao što su naglasili ti sudionici u ovom postupku, da su samo temeljne odredbe poglavlja 9. tog sporazuma sadržane u odjeljku A toga poglavlja i da se taj odjeljak, pod naslovom „Zaštita ulaganja”, odnosi samo na postupanje s ulaganjima nakon što su prihvaćena na temelju propisa koji su na snazi, ovisno o slučaju, u Republici Singapur ili u Uniji. Okolnost da prihvat ulaganja nije obuhvaćen područjem primjene predviđenog sporazuma osim toga je potvrđena člankom 9.2. toga sporazuma, prema kojemu se „(to) poglavlje primjenjuje na [...] ulaganja [...] ostvarena u skladu s mjerodavnim pravom”.

87. Međutim, ta okolnost nikako ne isključuje pripadanje normi dogovorenih između Unije i Republike Singapur u području zaštite izravnih ulaganja u zajedničku trgovinsku politiku, s obzirom na to da predstavljaju specifičnu vezu s trgovinom između Unije i te treće zemlje. Naime, s jedne strane, članak 207. stavak 1. na općenit način navodi akte Unije u području „izravnih stranih ulaganja” ne razlikujući one čiji je cilj prihvat od onih čiji je cilj zaštita navedenih ulaganja.
88. U ovom slučaju, zaštita koju pruža poglavlje 9. predviđenog sporazuma sastoji se, kao prvo, u obvezi svake stranke, na temelju članka 9.3. sporazuma, da ulagačima druge stranke osigura „tretman koji nije nepovoljniji od tretmana koji u istovjetnim situacijama osigurava svojim ulagačima i njihovim ulaganjima za poslovanje, upravljanje, postupanje, održavanje, uporabu, uživanje i prodaju ili drugo raspolaganje ulaganjima”.
89. Ona se sastoji, kao drugo, od obveze, navedene u članku 9.4. predviđenog sporazuma, osiguravanja poštenog i pravičnog postupanja, kao i potpune zaštite i sigurnosti, ulagačima druge stranke s obzirom na to da to postupanje, zaštitu i sigurnost osobito mora karakterizirati izostanak arbitrarnih postupanja i svakog oblika zlostavljanja ili prisile, kao i poštovanja legitimnih očekivanja ulagača te njihova prava na djelotvornu pravnu zaštitu.
90. Kao treće, zaštitu ulaganja osigurava obveza svake stranke, predviđena člankom 9.5. predviđenog sporazuma, da prema ulagačima druge stranke postupa na isti način kao i s vlastitim ulagačima što se tiče naknade za gubitke pretrpljene zbog rata ili drugog oblika oružanog sukoba, revolucije, izvanrednog stanja, pobune, ustanka ili nereda, uključujući uništenje ulaganja od strane nadležnih tijela ili oružanih snaga.
91. Kao četvrto, predviđeni sporazum štiti ulagače iz Unije i iz Singapura od svakog arbitrarnog ili izvlaštenja bez naknade, navodeći u svom članku 9.6. da nijedna stranka ne može nacionalizirati ili izvlastiti obuhvaćena ulaganja ulagača ili ih podvrgnuti mjerama koje imaju učinke jednake nacionalizaciji ili izvlaštenju, osim ako se to izvlaštenje provodi u javnom interesu, u skladu s načelima pravičnog postupka, na nediskriminatornoj osnovi i uz brzo i učinkovito plaćanje dostatne naknade.
92. Kao peto, predviđeni sporazum propisuje u svom članku 9.7. da se prijenosi povezani s ulaganjem, kao što su ulaganja u kapital za povećavanje ulaganja i uzimanje dividendi ili drugih prihoda, mogu provesti bez ograničenja, u slobodno zamjenjivoj valuti.
93. Kao šesto i posljednje, članak 9.8. predviđenog sporazuma obvezuje svaku stranku na priznavanje subrogacija, prijenosa svih prava ili prava vlasništva i ustupanje svih tražbina koje se odnose na ulaganja na njezinu području koja provode fizičke ili pravne osobe druge stranke.
94. Taj skup obveza „tretmana koji nije nepovoljniji” i zabrana arbitrarnog postupanja, koji se osobito odnose na fizičke i pravne osobe svake od stranaka koje iskorištavaju, povećavaju ili prodaju svoje udjele u društvima koja obavljaju gospodarske aktivnosti na državnom području druge stranke, pridonosi pravnoj sigurnosti ulagača. Cilj je uvođenja takvog pravnog okvira promicanje, olakšavanje i uređivanje trgovine između Unije i Republike Singapur, u smislu sudske prakse navedene u točki 36. ovog mišljenja.
95. Osim toga, odredbe odjeljka A poglavlja 9. predviđenog sporazuma, u mjeri u kojoj se odnose na izravna ulaganja, po svojoj naravi imaju izravne i neposredne učinke na tu trgovinu, s obzirom na to da se odnose na tretman sudjelovanja poduzetnika jedne stranke u upravljanju ili nadzoru nad trgovačkim društvima koja obavljaju gospodarske aktivnosti na državnom području druge stranke.
96. Slijedi da te odredbe predstavljaju, sukladno kriterijima navedenima u točki 36. ovog mišljenja, osobitu vezu s navedenom trgovinom.

97. Okolnost koju ističu Vijeće i određene države članice koje su podnijele svoja očitovanja Sudu, da navedeno poglavlje sadrži odredbe koje omogućuju državama članicama da ocijene je li primjena navedenog sporazuma u skladu s njihovim zahtjevima javnog poretka, javne sigurnosti kao i drugim ciljevima u javnom interesu ili koji se tiču prava na vlasništvo, kaznenog prava, poreznog prava i socijalne sigurnosti, u tom je pogledu bez utjecaja.
98. Što se, s jedne strane, tiče ovlasti svake države članice Unije da ocijeni jesu li njezini zahtjevi i drugi ciljevi, što se nje tiče, očuvani, Vijeće i navedene države članice pozivaju se na članak 9.3. stavak 3. predviđenog sporazuma, koji navodi - poput sličnih odredbi u ostalim poglavljima toga sporazuma - da se, odstupanjem od obveze „tretmana koji nije nepovoljniji” iz stavaka 1. i 2. toga članka, nepovoljniji tretman može primijeniti ako ne predstavlja prikriveno ograničenje i potreban je za održavanje javnog poretka, zaštitu javne sigurnosti ili zaštitu nekog od drugih javnih interesa nabrojanih u navedenom stavku 3.
99. Vijeće i te iste države članice također se pozivaju na članak 9.5. predviđenog sporazuma, koji ulagačima jamči tretman koji nije nepovoljniji što se tiče naknade za gubitke pretrpljene zbog situacija nabrojanih u tom članku, među kojima su ratno stanje, izvanredno stanje i uništenje ulaganja od strane nadležnih tijela ili oružanih snaga.
100. Oni u tom pogledu ističu da Unija ne može umjesto država članica ugovoriti obveze u područjima koja po naravi obuhvaćaju isključivo njihovu nadležnost.
101. Međutim, treba utvrditi da članak 9.3. stavak 3. predviđenog sporazuma, ne propisuje obvezu već mogućnost primjene takvog odstupanja. Primjenom potonjeg država članica mogla bi zbog važnih razloga javnog poretka, javne sigurnosti ili jednog od drugih javnih interesa iz navedenog stavka 3., prema singapurskim ulagačima postupati na nepovoljniji način nego prema svojim vlastitim ulagačima. Dopuštajući takvo odstupanje, ta odredba ne uvodi nikakvu međunarodnu obvezu u području javnog poretka, javne sigurnosti ili drugih javnih interesa.
102. Navedeni članak 9.3. stavak 3. zahtijeva da svako nepovoljnije postupanje prema ulagačima iz Singapura mora biti „nužno” i ne smije predstavljati „prikriveno ograničenje”. Ta dva uvjeta omogućuju jamčenje da obveza „tretmana koji nije nepovoljniji” iz članka 9.3. stavaka 1. i 2. predviđenog sporazuma, neće biti lišena korisnog učinka. Kao što iznosi nezavisna odvjetnica u točki 335. svojega mišljenja, ograničenje diskrecijskih ovlasti država članica koje proizlazi iz navedenog stavka 3. inherentno je ponašanju u međunarodnoj trgovini, koje pripada isključivoj nadležnosti Unije. Zajednička odredba koja upućuje na navedene zahtjeve stoga obuhvaća tu nadležnost.
103. Slijedi da članak 9.3. stavak 3. predviđenog sporazuma ne zadire u ovlasti država članica u području javnog poretka, javne sigurnosti i drugih javnih interesa, ali obvezuje države članice da svoje ovlasti izvršavaju na način koji ne lišava trgovinske obveze koje je Unija ugovorila na temelju članka 9.3. stavaka 1. i 2. navedenog sporazuma njihova korisnog učinka.
104. Sličan se zaključak nameće i što se tiče članka 9.5. predviđenog sporazuma. Taj članak ne utječe na diskrecijsku ovlast država članica što se tiče korištenja njihovih oružanih snaga ili proglašavanja izvanrednog stanja, nego se njome samo propisuje da se, ako ulaganja pretrpe gubitke zbog jedne od navedenih situacija koje ona navodi, na singapurske ulagače, kao i na one iz Unije, moraju primijeniti isti propisi u području naknade štete.
105. Što se tiče, s druge strane, odredbi koje se odnose na pravo na vlasništvo, kazneno pravo, porezno pravo i socijalnu sigurnost, Vijeće i države članice koje su podnijele svoja očitovanja Sudu pozivaju se na članke 9.6. i 9.7. predviđenog sporazuma. Prvi od tih članaka teži zaštitu ulagača svake od stranaka od svakog arbitrarnog izvlaštenja ili izvlaštenja bez naknade na državnom području druge stranke, dok drugi, koji se odnosi na mogućnost za ulagače da bez ograničenja provode prijenose koji se odnose na ulaganja, propisuje u svom stavku 2. da se „[n]išta u ovom članku ne tumači [...] tako da spriječi

stranku da na pravedan i nediskriminativan način provodi svoje zakonodavstvo koje se odnosi na [...] kaznena ili kažnjiva djela, [...] socijalnu sigurnost, [...] mirovine ili obvezne mirovinske fondove[i] oporezivanje”.

106. Vijeće posebno smatra da članak 9.6. predviđenog sporazuma obuhvaća nadležnosti koje pripadaju isključivo državama članicama u području prava na vlasništvo. Ono u tom kontekstu navodi članak 345. UFEU-a, prema kojem Ugovori ni na koji način ne dovode u pitanje pravila kojima se u državama članicama uređuje sustav vlasništva.
107. U tom pogledu, kao što je Sud već istaknuo, članak 345. UFEU-a izražava neutralnost Unije s obzirom na sustave vlasništva koji postoje u državama članicama, ali mu učinak nije izuzeti te sustave iz temeljnih pravila Unije (vidjeti presudu od 22. listopada 2013., Essent i dr., C-105/12 do C-107/12, EU:C:2013:677, t. 29. i 36.). U ovom slučaju, članak 9.6. predviđenog sporazuma čiji je sadržaj izložen u bitnome u točki 91. ovog mišljenja, ne sadrži nikakvu obvezu koja se odnosi na sustav vlasništva u državama članicama. Taj članak teži urediti samo moguće odluke o nacionalizaciji ili izvlaštenju postavljanjem granica čiji je cilj jamčiti ulagačima da bi takva odluka bila usvojena pod pravičnim uvjetima i uz poštovanje općih načela i temeljnih prava, osobito, načela nediskriminacije. Ona stoga odražava jednostavnu činjenicu da, iako države članice ostaju slobodne izvršavati svoje ovlasti u području prava na vlasništvo te posljedično mijenjati sustav vlasništva u njima, one ipak nisu izuzete od poštovanja tih načela i temeljnih prava.
108. Što se tiče članka 9.7. predviđenog sporazuma, on ne sadrži nikakvu obvezu za države članice koja bi se odnosila na njihovo kazneno pravo, porezno pravo ili socijalnu sigurnost, već se njime samo predviđa, u bitnome, da se i u Uniji i u Republici Singapur, zakonodavstvo u tim područjima na ulagača iz druge stranke mora primijeniti „na pravedan i nediskriminatoran način”, kako je navedeno u stavku 2. toga članka 9.7.
109. Iz svih elemenata koji prethode proizlazi da odredbe odjeljka A poglavlja 9. predviđenog sporazuma pripadaju zajedničkoj trgovinskoj politici s obzirom na to da se odnose na izravna strana ulaganja između Unije i Republike Singapur.
110. Međutim, to utvrđenje samo za sebe nije dostatno kako bi se zaključilo da je Unija nadležna za samostalno potvrđivanje toga odjeljka poglavlja 9. Naime, ono se također odnosi i na strana ulaganja koja nisu izravna. Utjecaj primjene toga poglavlja na ta druga ulaganja u odnosu na vrstu nadležnosti Unije za odobravanje toga dijela predviđenog sporazuma ispituje se u točkama 226. do 243. ovog mišljenja.

Obveze koje se odnose na zaštitu intelektualnog vlasništva

111. Prema članku 207. stavku 1. UFEU-a, zajednička trgovinska politika uključuje „komercijalne aspekte intelektualnog vlasništva”.
112. Međunarodne obveze koje je Unija ugovorila u području intelektualnog vlasništva ulaze u navedene „komercijalne aspekte” kada predstavljaju osobitu vezu s međunarodnom trgovinom i u svojoj su osnovi namijenjene promicanju, olakšavanju ili uređivanju trgovine te na nju imaju izravan i neposredan učinak [presuda od 18. srpnja 2013., Daiichi Sankyo i Sanofi-Aventis Deutschland, C-414/11, EU:C:2013:520, t. 49. do 52., kao i mišljenje Suda 3/15 (Ugovor iz Marakeša za olakšanje pristupa objavljenim djelima), od 14. veljače 2017., EU:C:2017:114, t. 78.].
113. Obveze u području intelektualnog vlasništva sadržane u predviđenom sporazumu navedene su u njegovu poglavlju 11. i nadopunjuju, kao što navodi članak 11.2. toga sporazuma, prava i obveze stranaka iz Sporazuma o trgovinskim aspektima prava intelektualnog vlasništva [Prilog 1.C Sporazumu o WTO-u zaključenom u Marrakechu 15. travnja 1994. i odobrenog Odlukom Vijeća 94/800/EZ od

22. prosinca 1994. o zaključivanju u ime Europske zajednice, s obzirom na pitanja iz njezine nadležnosti, sporazuma postignutih u Urugvajskoj rundi multilateralnih pregovora (1986.-1994.) (SL 1994 L 336, str. 1.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 11., svezak 74., str. 3., u daljnjem tekstu: Sporazum o osnivanju WTO-a)] i drugih multilateralnih konvencija u području intelektualnog vlasništva koje su one sklopile.
114. U području autorskog i srodnih prava, predviđeni sporazum podsjeća, u svom članku 11.4., pod naslovom „Dodijeljena zaštita”, na obveze stranaka na temelju različitih međunarodnih konvencija, među kojima su Bernska konvencija za zaštitu književnih i umjetničkih djela, potpisana u Bernu 9. rujna 1886. (Pariški akt od 24. srpnja 1971.) u verziji nakon izmjene od 28. rujna 1979. kao i Ugovor o autorskom pravu Svjetske organizacije za intelektualno vlasništvo (WIPO), potpisan 20. prosinca 1996. u Ženevi, koji je u ime Unije odobren Odlukom 200/278/EZ Vijeća od 16. ožujka 2000. (SL 2000., L 89, str. 6.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 11., svezak 122., str. 77.). Nadalje propisuje, u bitnome, pravila koja se odnose na najkraće trajanje zaštite različitih kategorija djela (članak 11.5.) i obvezu zaštite autora protiv izbjegavanja tehničkih mjera koje oni provode kako bi izbjegli neovlašteno postupanje s njihovim djelima (članak 11.9.).
115. U području žigova, predviđeni sporazum propisuje, u svom članku 11.13., da će svaka stranka osigurati javno dostupnu elektroničku bazu podataka zahtjeva za registraciju žigova i registriranih žigova. Osim toga, svaka stranka mora jamčiti da će se o odbijanju registracije donijeti pisana obrazložena odluka protiv koje se može podnijeti pravno sredstvo. Treće stranke će imati mogućnost suprotstaviti se zahtjevima za registraciju žiga.
116. U području zemljopisnih oznaka, članak 11.17. stavak 1. predviđenog sporazuma obvezuje svaku stranku na „uspostavu sustava za registraciju i zaštitu zemljopisnih oznaka podrijetla na njezinom državnom području, za kategorije vina i alkoholnih pića i zemljopisnih proizvoda i hrane koje smatra prikladnima”. Ti sustavi moraju sadržavati određena pravna sredstva, opisana u stavku 2. navedenog članka 11.17., koja osobito omogućavaju uzimanje u obzir legitimnih interesa trećih osoba. Stavak 3. istog članka dodaje da će oznake zemljopisnog podrijetla koje je svaka stranka zaštitila biti upisane u popis koji vodi Odbor za trgovinu osnovan sukladno predviđenim sporazumom. Oznake zemljopisnog podrijetla koje se nalaze na tom popisu mora, na temelju članka 11.19. sporazuma, zaštititi svaka stranka na način da zainteresirani poduzetnici mogu spriječiti da treće osobe dovedu javnost u zabludu ili poduzmu druge radnje nepoštenog tržišnog natjecanja.
117. U području dizajna, svaka stranka mora, sukladno člancima 11.24. do 11.26. predviđenog sporazuma, zaštititi, u trajanju od barem deset godina od datuma podnošenja zahtjeva, neovisno stvorene dizajne koji su novi ili izvorni. Navedeni članak 11.24. predviđa isključenje od takve zaštite za dizajne na koje bitno utječu funkcionalne ili tehničke potrebe kao i za one koji su protivni javnom poretku ili prihvaćenim moralnim načelima.
118. U području patenata, predviđeni sporazum u članku 11.29. podsjeća na obveze stranaka na temelju određenih međunarodnih instrumenata te sadržava obvezu suradnje. Usto, njegov članak 11.31. navodi da „[s]tranke potvrđuju da farmaceutske proizvodi zaštićeni patentom na njihovim državnim područjima mogu podlijegati administrativnom postupku odobrenja stavljanja na tržište prije stavljanja na njihova tržišta” i da one „omogućuju produženje trajanja prava dodijeljenih zaštitom patenta kako bi nadoknadile vlasniku patenta skraćanje stvarnog djelovanja patenta kao rezultat administrativnog postupka odobrenja stavljanja na tržište” te da „produženje trajanja prava dodijeljenih zaštitom patenta ne smije biti duže od pet godina”.
119. Članak 11.33. predviđenog sporazuma predviđa da „[k]ada je stranci potrebno dostaviti podatke o ispitivanju ili studije u vezi sa sigurnošću i učinkovitošću farmaceutskog proizvoda prije davanja odobrenja za stavljanje na tržište tog proizvoda, stranka ne dopušta trećim strankama da najmanje pet godina od datuma davanja odobrenja u toj stranci na temelju odobrenja za stavljanje na tržište koje se daje stranci koja je dostavila podatke o ispitivanju ili studije stavljaju na tržište isti ili sličan proizvod,

osim u slučaju suglasnosti stranke koja je dostavila podatke o ispitivanju ili studije”. Članak 11.34. toga sporazuma navodi pravila slična onima za zaštitu podataka o ispitivanju dostavljenih u svrhu ishođenja administrativnog odobrenja za stavljanje poljoprivrednog kemijskog proizvoda na tržište

120. Konačno, u području biljnih sorti, članak 11.35. predviđenog sporazuma upućuje na obveze stranaka na temelju jedne međunarodne konvencije.
121. Ta skupina odredbi koje se odnose na autorska i srodna prava, oznake zemljopisnog podrijetla, dizajne, patente, podatke o ispitivanju i biljne sorte, predstavlja, s jedne strane, podsjetnik na postojeće međunarodne multilateralne obveze i s druge strane na bilateralne obveze, te ima za glavni predmet, sukladno onome što navodi članak 11.1. stavak 1. točka (b) sporazuma, osigurati poduzetnicima iz Unije i iz Singapura „prikladnu razinu” zaštite njihovih prava intelektualnog vlasništva.
122. Navedene odredbe poglavlja 11. predviđenog sporazuma omogućuju poduzetnicima iz Unije i iz Singapura uživanje, na državnom području druge stranke, korištenja standarda zaštite prava intelektualnog vlasništva koji predstavljaju određenu homogenost i time doprinose njihovu ravnopravnom sudjelovanju u slobodnoj trgovini robom i uslugama između Unije i Republike Singapur.
123. To isto vrijedi i za članke 11.36. do 11.47. predviđenog sporazuma, koji svaku stranku obvezuju da predvidi određene kategorije građanskopravnih postupaka i mjera koji omogućuju zainteresiranim osobama da se pozivaju na svoja prava intelektualnog vlasništva i da osiguraju njihovu provedbu. Te odredbe, osiguravaju određenu homogenost u razinama sudske zaštite kojom raspolažu nositelji prava intelektualnog vlasništva u Uniji i u Republici Singapur.
124. Isto vrijedi također i za članke 11.48. do 11.50. sporazuma, koji obvezuju svaku stranku na uvođenje metoda prepoznavanja krivotvorene ili piratske robe za carinska tijela te predviđanje mogućnosti za nositelje prava intelektualnog vlasništva da u slučaju sumnje na krivotvorenje ili piratstvo ishode obustavu puštanja u promet te robe. Te odredbe stvaraju određenu homogenost između dostupnih sredstava za zaštitu nositelja prava intelektualnog vlasništva protiv ulaska krivotvorene ili piratske robe u Uniju i u Republiku Singapur.
125. Iz svih tih elemenata proizlazi, ponajprije, da se odredbama članka 11. predviđenog sporazuma stvarno teži, kao što je navedeno u članku 11. stavku 1. toga sporazuma, „olakšati proizvodnju i stavljanje na tržište inovativnih i kreativnih proizvoda i pružanje usluga između stranaka” i „povećati koristi od trgovine i ulaganja”.
126. Nadalje, iz navedenih elemenata proizlazi da to poglavlje nije dio usklađivanja zakonodavstava država članica Unije, nego mu je cilj uređivanje liberalizacije trgovine između Unije i Republike Singapur.
127. Konačno, proizlazi da - kao što podsjeća nezavisna odvjetnica u točki 436. svojega mišljenja, s obzirom na bitnu ulogu koju zaštita prava intelektualnog vlasništva zauzima u trgovini robom i uslugama općenito, i posebno u borbi protiv nezakonite trgovine - odredbe poglavlja 11. predviđenog sporazuma po naravi imaju izravne i neposredne učinke na trgovinu između Unije i Republike Singapur.
128. Iz tog slijedi, primjenom kriterija iz točaka 36. i 112. ovog mišljenja, da se poglavlje 11. predviđenog sporazuma odnosi na „komercijalne aspekte intelektualnog vlasništva” u smislu članka 207. stavka 1. UFEU-a.
129. Određene države članice koje su podnijele svoja očitovanja Sudu tvrde da poglavlje 11. predviđenog sporazuma obuhvaća također i nekomercijalne aspekte intelektualnog vlasništva zato što njegov članak 11.4. upućuje, povodom autorskog i srodnih prava, na multilateralne konvencije, koje sadrže odredbu iz područja moralnih prava. Međutim, to što predviđeni sporazum upućuje na te konvencije

nije dostatno, u svrhu utvrđivanja naravi nadležnosti Unije za sklapanje predviđenog sporazuma, da bi se smatralo da to područje predstavlja njegov punopravni sastavni dio, s obzirom da se u njemu ne spominje moralna prava.

130. Iz svega prethodnog proizlazi da je bitan cilj poglavlja 11. predviđenog sporazuma olakšati i urediti trgovinu između Unije i Republike Singapur, i da njegove odredbe po naravi imaju neposredan i izravan učinak na nju, u smislu sudske prakse navedene u točkama 36. i 112. ovog mišljenja. To poglavlje, posljedično, pripada isključivoj nadležnosti Unije iz članka 3. stavka 1. točke (e) UFEU-a.

Obveze u području tržišnog natjecanja

131. Prema odredbama članka 12.1. stavka 1. predviđenog sporazuma stranke priznaju „važnost slobodnog i nenarušenog tržišnog natjecanja u njihovim trgovinskim odnosima” te „da poslovanje ili transakcije koje nisu u skladu s pravilima tržišnog natjecanja mogu narušiti učinkovito funkcioniranje njihovih tržišta i umanjiti koristi liberalizacije trgovine”.
132. Članak 12.1. stavak 2. toga sporazuma obvezuje u tu svrhu svaku stranku na raspolaganje zakonodavstvom koje joj omogućuje da se učinkovito bori protiv sporazuma između poduzetnika, odluka udruženja poduzetnika i usklađene prakse koje imaju za cilj ili učinak sprečavanje, ograničavanje ili narušavanje tržišnog natjecanja, kao i protiv zlouporabe prevladavajućeg položaja i koncentracija između poduzetnika koje dovode do značajnog smanjenja tržišnog natjecanja ili kojima se ono značajno ugrožava, ako ovi sporazumi, odluke, prakse, zlouporabe i koncentracije utječu na trgovinu između Unije i Republike Singapur.
133. Članak 12.2. navedenog sporazuma dodaje da je svaka stranka obvezna imenovati nadležna tijela za provedbu toga zakonodavstva, navedenog u stavku 2. toga članka 12.1., te ga primjenjivati na transparentan i nediskriminatoran način poštujući načela postupovne pravičnosti i prava obrane.
134. Te odredbe predviđenog sporazuma bez dvojbe ulaze u okvir liberalizacije trgovine između Unije i Republike Singapur. Naime, one se izričito odnose na borbu protiv protutržišnih aktivnosti i protiv koncentracija koje imaju za cilj ili učinak spriječiti da se trgovina između Unije i te treće zemlje odvija u uvjetima zdravog tržišnog natjecanja.
135. Navedene odredbe posljedično obuhvaćaju područje zajedničke trgovinske politike, a ne područje unutarnjeg tržišta. Činjenicu da se predviđeni sporazum ni na koji način ne odnosi na usklađivanje zakonodavstava država članica Unije ili na trgovinu između država članica, povrh toga, podupire prva rečenica članka 12.2. toga sporazuma prema kojoj „[s]vaka stranka neovisno donosi i provodi svoje zakone”, kao i navod iz njegova članka 12.1. prema kojem poglavlje 12. obuhvaća protutržišne sporazume, odluke, prakse, zlouporabe i koncentracije samo u mjeri u kojoj oni utječu na trgovinu između Unije i Republike Singapur.
136. Članci 12.3. i 12.4. navedenog sporazuma, također, pokazuju osobitu vezu s trgovinskom razmjenom između Unije i Republike Singapur. Naime, te odredbe u bitnom propisuju da svaki javni poduzetnik, svaki poduzetnik kojem su povjerena posebna ili isključiva prava i svaki državni monopol prema robi i pružateljima usluga druge stranke postupa bez diskriminacije.
137. Poglavlje 12. predviđenog sporazuma sadrži također odredbe u području subvencija. One upućuju na obveze stranaka na temelju Sporazuma o subvencijama i kompenzacijskim mjerama, koji je dio Priloga 1. A Sporazuma o WTO-u, koje određuju koje su subvencije povezane s trgovinom robom i uslugama između Unije i Republike Singapur zabranjene, i obvezuju svaku stranku na ulaganje najvećih napora u ispravljanje ili uklanjanje učinaka dopuštenih subvencija na trgovinu s drugom strankom.

138. Iz prethodnih elemenata proizlazi da poglavlje 12. predviđenog sporazuma ulazi, primjenom kriterija iz točke 36. ovog mišljenja, u isključivu nadležnost Unije iz članka 3. stavka 1. točke (e) UFEU-a.

Obveze u području održivog razvoja

139. Kao što proizlazi iz točke 5. ovog mišljenja, ovlaštenje za pokretanje pregovora s Republikom Singapur radi sklapanja ugovora o slobodnoj trgovini dato je 22. prosinca 2009.
140. Predmet tih pregovora, kao što Parlament ističe u svojem očitovanju, bilo je postizanje sporazuma o slobodnoj trgovini „nove generacije”, odnosno sporazuma koji osim klasičnih elemenata takvih sporazuma, kao što su smanjenje carina i necarinskih prepreka trgovini roba i usluga, sadrži i druge relevantne, čak i neophodne, aspekte trgovine.
141. Ugovori o Europskoj uniji i o funkcioniranju Europske unije stupili su na snagu 1. prosinca 2009. Što se zajedničke trgovinske politike tiče, UFEU se osjetno razlikuje od UEZ-a, koji je prije bio na snazi, po tome što uključuje nove aspekte suvremene međunarodne trgovine u navedenu politiku. Proširenje područja zajedničke trgovinske politike UFEU-a predstavlja značajan razvoj primarnog prava Unije (vidjeti presudu od 18. srpnja 2013., Daiichi Sankyo i Sanofi-Aventis Deutschland, C-414/11, EU:C:2013:520, t. 46. kao i 48.).
142. Taj je razvoj obilježen, između ostalog, pravilom iz članka 207. stavka 1. druge rečenice UFEU-a prema kojemu se „[z]ajednička trgovinska politika vodi u kontekstu načela i ciljeva vanjskog djelovanja Unije”. Ta načela i ciljevi navedeni su u članku 21. stavcima 1. i 2. UEU-a i odnose se osobito, kao što je navedeno u stavku 2. točki (f) toga članka 21., na održivi razvoj vezan uz očuvanje i poboljšanje kvalitete okoliša i održivo upravljanje svjetskim prirodnim bogatstvima.
143. Obveza Unije da integrira navedene ciljeve i načela u vođenje zajedničke trgovinske politike proizlazi iz dovođenja u vezu članka 207. stavka 1., druge rečenice UFEU-a, članka 21. stavka 3. UEU-a i članka 205. UFEU-a.
144. Naime, prema članku 21. stavku 3. UEU-a Unija „ostvaruje ciljeve određene u stavcima 1. i 2. u razvoju i provedbi različitih područja vanjskog djelovanja Unije koja su obuhvaćena ovom glavom i dijelom petim Ugovora [o FEU-u] [...]”. Peti dio UFEU-a osobito uključuje zajedničku trgovinsku politiku.
145. Članak 205. UFEU-a izražava istu obvezu, navodeći da se „djelovanje Unije na međunarodnoj sceni na temelju (petog dijela Ugovora o FEU-u, vodi [...] načelima, ostvaruje ciljeve i provodi [...] u skladu s općim odredbama utvrđenima u poglavlju 1. glave V. [Ugovora o EU-u]”. Poglavlje 1. glave V. Ugovora o EU-u sadrži među ostalim članak 21. UEU-a.
146. Osim toga potrebno je uzeti u obzir članke 9. i 11. UFEU-a prema kojima „[p]ri utvrđivanju i provedbi svojih politika i aktivnosti Unija uzima u obzir zahtjeve povezane s [...] jamstvom dostatne socijalne zaštite” i „[z]ahtjevi u pogledu zaštite okoliša moraju se uključiti u utvrđivanje i provedbu politika i aktivnosti Unije, posebice s ciljem promicanja održivog razvoja” (vidjeti, prema analogiji, presudu od 21. prosinca 2016., AGET Iraklis, C-201/15, EU:C:2016:972, t. 78.). Osim toga, članak 3. stavak 5. UEU-a obvezuje Uniju da u svojim odnosima s ostatkom svijeta doprinese „slobodnoj i poštenoj” trgovini.
147. Iz toga slijedi da je cilj održivog razvoja sada sastavni dio zajedničke trgovinske politike.

148. U ovom slučaju stranke izjavljaju, u preambuli predviđenog sporazuma, da su „odlučne jačati uzajamne gospodarske, trgovinske i ulagačke odnose u skladu s ciljem održivog razvoja u njegovoj gospodarskoj, socijalnoj i ekološkoj dimenziji”. Iz te perspektive, poglavlje 13. predviđenog sporazuma navodi, u svojim člancima 13.1. i 13.2. da je održivi razvoj, kojega su socijalna zaštita radnika i zaštita okoliša uzajamno poticajni sastavni dijelovi, dio ciljeva trgovinskih odnosa između Unije i Republike Singapur.
149. Što se socijalne zaštite radnika tiče, članci 13.3. do 13.5. predviđenog sporazuma sadrže, osim različitih obveza stranaka da surađuju, razmjenjuju informacije i vode računa o znanstvenim podacima, i obvezu svake od stranaka da učinkovito provodi načela u pogledu temeljnih prava na radnom mjestu. Ta načela navedena su u članku 13.3. stavku 3. toga sporazuma i sadrže, na temelju instrumenata usvojenih u okviru Međunarodne organizacije rada (ILO), „slobodu udruživanja i učinkovito priznavanje prava na kolektivno pregovaranje”, „uklanjanje svih oblika prisilnog ili obveznog rada”, „učinkovito ukidanje rada djece” kao i „uklanjanje diskriminacije u vezi sa zapošljavanjem i zanimanjem”. Navedena načela odgovaraju onima iz Deklaracije ILO-a o temeljnim načelima i pravima na radu, usvojene u Ženevi (Švicarska) (Prilog revidiran 15. lipnja 2010.) te su povezana s ciljem održivog razvoja kao što to ističe uvodna izjava 3. preambule te deklaracije.
150. Što se zaštite okoliša tiče, članci 13.6. do 13.10. predviđenog sporazuma sadrže, osim različitih obveza stranaka da surađuju, razmjenjuju informacije i vode računa o znanstvenim podacima, i obvezu učinkovite provedbe multilateralnih sporazuma u području zaštite okoliša čije su potpisnice (članak 13.6. stavak 2.), suzbijanja trgovine nezakonitom drvnom građom ili drvnim proizvodima [članak 13.7. točka (b)], održivog iskorištavanja ribljih stokova u skladu s međunarodnim instrumentima koje su stranke potvrdile [članak 13.8. točka (a)], suzbijanja nezakonitog, neprijavljenog i neregularnog ribolova [članak 13.8. točka (b)] kao i donošenja učinkovitih mjera za nadzor i kontrolu kako bi osigurale usklađenost s mjerama očuvanja [članak 13.8. točka (c)].
151. Članak 13.6. stavak 4. toga sporazuma navodi da je strankama zabranjeno primjenjivati mjere koje stranke donose ili provode za provedbu multilateralnog sporazuma u području zaštite okoliša, na način koji bi predstavljao sredstvo arbitrarne ili neopravdane diskriminacije između tih stranaka ili prikriveno ograničenje trgovine.
152. Navedenim odredbama poglavlja 13. predviđenog sporazuma, Unija i Republika Singapur u bitnome se obvezuju osigurati da će se trgovina između njih odvijati uz poštovanje obveza koje proizlaze iz međunarodnih konvencija u području socijalne zaštite radnika i zaštite okoliša kojih su stranke.
153. Ovo utvrđenje ne dovodi u pitanje činjenica da dio međunarodnih obveza na koje se upućuje u poglavlju 13. predviđenog sporazuma, odnosno osobito one izložene u točkama 149. i 150. ovog mišljenja, ne obuhvaća samo trgovinsku razmjenu između Unije i Republike Singapur. Naime, s obzirom na težinu razlikovanja, u cilju poštovanja tih obveza, između proizvoda i usluga koji su predmet trgovinske razmjene između Unije i navedenih trećih zemalja i onih koje to nisu, potreba da se na učinkovit način osigura poštovanje navedenih obveza u okviru te trgovine opravdava da te obveze obuhvaćaju sve aktivnosti u odnosnim područjima.
154. Nadalje, doseg obveza koje proizlaze iz međunarodnih konvencija na koje se predviđeni sporazum poziva, pripada mehanizmima tumačenja, posredovanja i rješavanja sporova koji su za te konvencije na snazi. Predviđeni sporazum štiti primjenu tih vanjskih mehanizama navodeći u svom članku 13.16. da njegov vlastiti mehanizam rješavanja sporova i njegov vlastiti mehanizam posredovanja, iz poglavlja 15. i 16. toga sporazuma, nisu primjenjivi na poglavlje 13.
155. Slijedi da se poglavlje 13. ne odnosi ni na doseg međunarodnih konvencija na koje se poziva ni na ovlasti Unije ili država članica koje se odnose na te konvencije. Naprotiv, ono predstavlja specifičnu vezu sa trgovinom između Unije i Republike Singapur.

156. Naime, navedeno poglavlje 13. uređuje tu trgovinu osiguravajući da se ona odvija uz poštovanje navedenih konvencija ta da se niti jedna mjera usvojena na temelju potonjih ne primjenjuje na način koji bi stvorio arbitrarnu ili neopravdanu diskriminaciju, ili prikriveno ograničenje trgovine.
157. Isto to poglavlje po naravi također može imati izravne i neposredne učinke na tu istu trgovinu.
158. Ti učinci proizlaze, kao prvo, iz obveza stranaka, prema članku 13.1. stavku 3. predviđenog sporazuma, s jedne strane, da na svom državnom području ne potiču trgovinu snižavajući razinu socijalne zaštite i zaštite okoliša ispod standarda predviđenih međunarodnim obvezama i, s druge strane, da te standarde ne provode na protekcionistički način.
159. Kao drugo, predviđene odredbe poglavlja 13. predviđenog sporazuma po naravi imaju izravne i neposredne učinke na trgovinu između Unije i Republike Singapur s obzirom na to da se njima smanjuje rizik od prekomjernih odstupanja između troškova proizvodnje robe i pružanja usluga u Uniji s jedne strane i u Republici Singapur s druge strane, te pridonose sudjelovanju poduzetnika iz Unije i iz te treće zemlje u ravnopravnoj slobodnoj trgovini.
160. Kao treće, što se posebno tiče obveza čiji je cilj suzbijanje trgovine nezakonitom drvnom građom ili drvnim proizvodima i nezakonitog, neprijavljenog i neregularnog ribolova iz točke 150. ovog mišljenja, stranke se obvezuju, predviđenim sporazumom, provoditi ili promicati sustave dokumentiranja, provjere i potvrđivanja. Takvi sustavi po naravi izravno i neposredno utječu na trgovinu dotičnim proizvodima (vidjeti, u tom smislu, presudu od 12. prosinca 2002., Komisija/Vijeće, C-281/01, EU:C:2002:761, t. 40.).
161. Konačno, osobitost veze koju predstavljaju odredbe poglavlja 13. predviđenog sporazuma s trgovinom između Unije i Republike Singapur proizlazi također iz činjenice da povreda odredbi u području socijalne zaštite radnika i zaštite okoliša iz toga poglavlja ovlašćuje, u skladu s običajnim pravilom međunarodnog prava kodificiranim člankom 60. stavkom 1. Konvencije o pravu međunarodnih ugovora, potpisane u Beču 23. svibnja 1969. (Zbornik međunarodnih ugovora Ujedinjenih naroda, svezak 1155., str. 331.; u daljnjem tekstu: Bečka konvencija), koja se primjenjuje na odnose između Unije i trećih zemalja (vidjeti, u vezi s primjenjivošću običajnih pravila kodificiranih u Bečkoj konvenciji na vanjske odnose Unije, presude od 25. veljače 2010., Brita, C-386/08, EU:C:2010:91, t. 41. i 42. kao i od 21. prosinca 2016., Vijeće/Front Polisario, C-104/16 P, EU:C:2016:973, t. 100., 107., 110. i 113.), drugu stranku da prekine ili obustavi liberalizaciju trgovine predviđenu drugim odredbama toga sporazuma.
162. Naime, treba zaključiti da poglavlje 13. zauzima bitnu ulogu u predviđenom sporazumu.
163. Uostalom, bilo bi nedosljedno smatrati da odredbe kojima se liberalizira trgovina između Unije i treće zemlje pripadaju zajedničkoj trgovinskoj politici, a da one koje teže osigurati da se ta liberalizacija trgovine odvija uz poštovanje održivog razvoja ne pripadaju toj politici. Naime, trgovina u skladu s ciljevima održivog razvoja, kao što to proizlazi iz točke 147. ovog mišljenja, sastavni je dio te politike.
164. Naravno, isključiva nadležnost Unije iz članka 3. stavka 1. točke (e) UFEU-a ne može se izvršavati za uređivanje razine socijalne zaštite i zaštite okoliša na državnim područjima stranaka. Donošenje takvih propisa ulazi u podjelu nadležnosti između Unije i država članica predviđenu, osobito člankom 3. stavkom 1. točkom (d) i člankom 3. stavkom 2. kao i člankom 4. stavkom 2. točkama (b) i (e) UFEU-a. Članak 3. stavak 1. točka (e) UFEU-a ne prevladava, naime, nad ostalim odredbama Ugovora o FEU-u, dok članak 207. stavak 6. UFEU-a osim toga navodi da „[i]zvršavanje nadležnosti dodijeljenih [...] u području zajedničke trgovinske politike ne utječe na razgraničenje nadležnosti između Unije i država članica [...]”.

165. U ovom slučaju međutim iz članka 13.1. stavka 4. predviđenog sporazuma proizlazi da stranke „nemaju namjeru uskladiti svoje propise u području rada ili okoliša” dok iz članka 13.2. stavka 1. tog sporazuma proizlazi da te stranke priznaju svoje obostrano pravo da uspostave vlastite razine zaštite okoliša i socijalne zaštite, te da donose ili izmjenjuju zakone i politike, u skladu s njihovim međunarodnim obvezama u tim područjima.
166. Iz svih prethodnih elemenata proizlazi da cilj odredbi poglavlja 13. predviđenog sporazuma nije uređivati razinu socijalne zaštite i zaštite okoliša na državnom području stranaka, nego urediti trgovinu između Unije i Republike Singapur podvrgavajući njenu liberalizaciju uvjetu da stranke poštuju svoje međunarodne obveze u području socijalne zaštite radnika i zaštite okoliša.
167. S obzirom na sve prethodno izneseno, poglavlje 13. predviđenog sporazuma pripada, sukladno kriterijima navedenima u točki 36. ovog mišljenja, zajedničkoj trgovinskoj politici, i stoga, isključivoj nadležnosti Unije iz članka 3. stavka 1. točke (e) UFEU-a.

O nadležnosti iz članka 3. stavka 2. UFEU-a

Obveze vezane uz usluge u području prometa

168. Zbog razloga iznesenih u točkama 56. do 68. ovog mišljenja, s obzirom na to da se obveze sadržane u poglavlju 8. predviđenog sporazuma odnose na usluge međunarodnog pomorskog prometa, željezničkog prometa, cestovnog prometa, prometa unutarnjim plovnim putovima, kao i usluge koje su neraskidivo vezane uz prometne usluge, one ne ulaze u zajedničku trgovinsku politiku, već ih je potrebno odobriti sukladno podjeli nadležnosti između Unije i država članica u području zajedničke prometne politike.
169. Ta je zajednička politika uređena glavom VI. dijela trećeg Ugovora o FEU-u koja se sastoji od članaka 90. do 100. UFEU-a. Potonji članak u svom stavku 1. navodi da se odredbe navedene glave primjenjuju na željeznički promet, kao i na cestovni promet i promet unutarnjim plovnim putovima, te u svom stavku 2. daje ovlasti zakonodavcu Unije da utvrdi sve odgovarajuće odredbe za pomorski i zračni promet. Članak 91. stavak 1. UFEU-a ovlašćuje navedenog zakonodavca na utvrđivanje, u okviru zajedničke prometne politike, „zajedničkih pravila”.
170. U točki 17. svoje presude od 31. ožujka 1971., Komisija/Vijeće (AETR) (22/70, EU:C:1971:32), Sud je istaknuo da svaki put kad Unija usvoji odredbe kojima se propisuju zajednička pravila, bez obzira na to u kojem su obliku, države članice više nemaju pravo, bilo da djeluju samostalno ili čak zajednički, prema trećim državama preuzimati obveze koje utječu na ta pravila (vidjeti također, osobito, presudu od 5. studenoga 2002., Komisija/Danska, C-467/98, EU:C:2002:625, t. 77. do 80.).
171. U skladu s tom praksom, članak 216. UFEU-a dodjeljuje Uniji nadležnost za sklapanje osobito svih međunarodnih sporazuma koji „bi mogli utjecati na zajednička pravila ili promijeniti njihovo područje primjene”.
172. Sukladno članku 3. stavku 2. UFEU-a, narav nadležnosti Unije za sklapanje takvog sporazuma je isključiva.
173. Komisija smatra da obveze koje su sadržane u poglavlju 8. predviđenog sporazuma i odnose se na područje prometa mogu utjecati na zajednička pravila ili im izmijeniti opseg. Parlament dijeli to mišljenje, za razliku od Vijeća i država članica koje su iznijele svoja očitovanja Sudu.

174. Potrebno je ispitati ovo pitanje u odnosu na sve načine prometa navedene na popisima zajedničkih obveza za poglavlje 8. predviđenog sporazuma. S obzirom na posebnu pozornost koju sporazum posvećuje pomorskom prometu, njega je potrebno prvo ispitati.

— Pomorski promet

175. Iako poglavlje 8. predviđenog sporazuma isključuje, u svojim člancima 8.3. i 8.9., u točki 11.A dodataka 8-A-1 i 8-B-1, kao i u točki 16.A dodataka 8-A-2 i 8-A-3 priloga toga poglavlja, nacionalnu pomorsku kabotažu iz svog područja primjene, ono naprotiv posvećuje pododjeljak uslugama međunarodnog pomorskog prometa. Taj se pododjeljak sastoji od članka 8.56. toga sporazuma koji glasi kako slijedi:

„1. U ovom su pododjeljku navedena načela liberalizacije usluga međunarodnog pomorskog prometa u skladu s odjeljcima B (Prekogranično pružanje usluga), C (Poslovni nastan) i D (Privremeni boravak fizičkih osoba u poslovne svrhe).

2. Za potrebe ovog pododjeljka:

„međunarodni pomorski promet’ uključuje prijevoze od vrata do vrata i multimodalne prijevoze, koji znače prijevoz robe na više od jednog načina prijevoza i uključuju pomorsku dionicu, s jedinstvenom prijevoznom ispravom i u tu svrhu uključuje pravo na neposredno sklapanje ugovora s pružateljima drugih načina prijevoza;

3. U odnosu na međunarodni pomorski promet, stranke su suglasne osigurati djelotvornu primjenu načela neograničenog pristupa teretu na komercijalnoj osnovi, slobodu pružanja usluga međunarodnog pomorskog prometa te nacionalni tretman u okviru pružanja takvih usluga.

Uzimajući u obzir postojeće razine liberalizacije između stranaka u međunarodnom pomorskom prometu:

- a) stranke učinkovito primjenjuju načelo neograničenog pristupa tržištima međunarodnog pomorskog prometa i trgovini na komercijalnoj i nediskriminirajućoj osnovi i
- b) svaka stranka brodovima koji plove pod zastavom druge stranke ili kojima upravljaju pružatelji usluga druge stranke odobrava tretman koji nije nepovoljniji od onoga koji odobrava svojim brodovima ili brodovima trećih zemalja, ovisno o tome koji je tretman povoljniji, s obzirom na, među ostalim, pristup lukama, uporabu infrastrukture i pomoćnih pomorskih usluga u lukama te povezane pristojbe i naknade, carinske objekte i pristup pristaništu i mogućnostima utovara i istovara.

4. Pri primjeni tih načela stranke:

- a) ne uključuju dogovore o raspodjeli tereta u buduće sporazume s trećim zemljama o uslugama u pomorskom prometu, uključujući prijevoz suhog i tekućeg rasutog tereta i linijski promet, a ako takvi dogovori o raspodjeli tereta postoje u ranijim sporazumima, otkazuju ih u razumnom roku i
- b) nakon stupanja na snagu ovog Sporazuma, ukidaju i suzdržavaju se od uvođenja jednostranih mjera i upravnih, tehničkih i drugih prepreka koje bi mogle činiti prikriveno ograničenje ili imati diskriminirajuće učinke na slobodno pružanje usluga u međunarodnom pomorskom prometu.

5. Svaka stranka pružateljima usluga u međunarodnom pomorskom prometu druge stranke dopušta da imaju poslovne jedinice na njezinu državnom području u skladu s uvjetima poslovnog nastana i poslovanja upisanima u Raspored posebnih obveza.

6. Stranke pružateljima usluga u međunarodnom pomorskom prometu druge stranke omogućuju, pod razumnim i nediskriminirajućim uvjetima, uporabu sljedećih usluga u luci:

- a) pilotaža;
- b) tegljenje i pomoć pri tegljenju;
- c) opskrbu hranom;
- d) opskrbu gorivom i vodom;
- e) prikupljanje otpada i zbrinjavanje balastnih voda;
- f) usluge lučke kapetanije;
- g) navigacijska pomoć;
- h) operativne obalne usluge nužne za operativnost broda, uključujući komunikacije, opskrbu vodom i električnom energijom, usluge hitnih popravaka, sidrenje, privez i privezivačke usluge.”

176. Članak 8.56. treba čitati u vezi s posebnim obvezama koje su priložene poglavlju 8. predviđenog sporazuma. Naime, članci 8.7. i 8.12. toga sporazuma navode da su „[s]ektoru koje je jedna stranka liberalizirala [...] i u obliku rezervi ograničenja [...] navedeni [...] u Rasporedu posebnih obveza prethodne stranke”.
177. Iz točke 11.A dodatka 8-A-1 i 8-B-1 priloga toga poglavlja proizlazi da Unija i Republika Singapur nisu obveze iz navedenog članka 8.56. ni na koji način ograničili u pogledu prekograničnog pružanja usluga u međunarodnom pomorskom prometu (načini 1. i 2.).
178. Što se, naprotiv, tiče pružanja usluga u međunarodnom pomorskom prometu prisutnošću fizičkih osoba (način 4.), treba istaknuti da predviđeni sporazum održava status quo u odnosima između Unije i Republike Singapur. Naime, iz točke 16.A dodatka 8-A-3 priloga poglavlja 8. toga sporazuma, prema kojem zahtjevi državljanstva mogu biti zadržani u Uniji, i iz točke 11.A dodatka 8-B-1 tih istih priloga, prema kojem Republika Singapur nije obvezna liberalizirati pružanje tih usluga prema načinu 4., proizlazi da se stranke ne obvezuju na liberalizaciju toga načina pružanja usluga.
179. Što se tiče pružanja usluga međunarodnog pomorskog prometa na temelju komercijalne prisutnosti na državnom području druge stranke (način 3.), obveza iz članka 8.56. stavka 5. predviđenog sporazuma, prema kojoj svaka stranka pružateljima usluga u međunarodnom pomorskom prometu druge stranke dopušta da raspoložu poslovnim jedinicama na njezinu državnom području, ograničena je točkama 16.A dodatka 8-A-2 i 11.A dodatka 8-B-1 priloga poglavlja 8. predviđenog sporazuma, kojima se ograničavaju mogućnosti pružateljima usluga druge stranke da se poslovno nastane za potrebe upravljanja brodovima pod nacionalnom zastavom države u kojoj imaju nastan.
180. U cilju ocjene mogu li obveze za usluge pružene prema načinima 1. i 2., te ograničene usluge pružene prema načinu 3., „utjecati na zajednička pravila ili izmijeniti njihov opseg”, u smislu članka 3. stavka 2. UFEU-a, potrebno je osloniti se na ustaljenu sudsku praksu Suda prema kojoj taj rizik postoji kada te obveze ulaze u područje primjene navedenih pravila [vidjeti, osobito, presudu od 4. rujna 2014., Komisija/Vijeće, C-114/12, EU:C:2014:2151, t. 68.; mišljenje 1/13 (Pristup trećih država Haaškoj konvenciji), od 14. listopada 2014., EU:C:2014:2303, t. 71.; presuda od 26. studenog 2014., Green Network, C-66/13, EU:C:2014:2399, t. 29., i mišljenje 3/15 (Ugovor iz Marakeša za olakšanje pristupa objavljenim djelima), od 14. veljače 2017., EU:C:2017:114, t. 105.]

181. Utvrđenje tog rizika ne podrazumijeva da se područja obuhvaćena međunarodnim obvezama i područja obuhvaćena pravilima Unije podudaraju u cijelosti. Na opseg zajedničkih pravila Unije mogu utjecati ili ga mogu izmijeniti takve obveze također kada navedene ulaze u područje koje je već velikim dijelom obuhvaćeno takvim pravilima [vidjeti mišljenje 1/03 (Nova Konvencija iz Lugana), od 7. veljače 2006., EU:C:2006:81, t. 126.; presuda od 4. rujna 2014., Komisija/Vijeće, C-114/12, EU:C:2014:2151, t. 69. i 70.; mišljenje 1/13 (Pristup trećih država Haaškoj konvenciji), od 14. listopada 2014., EU:C:2014:2303, t. 72. i 73. kao i mišljenje 3/15 (Ugovor iz Marakeša za olakšanje pristupa objavljenim djelima), od 14. veljače 2017., EU:C:2017:113, t. 106. i 107.].
182. U ovom slučaju, područje kojem pripadaju navedene obveze sadržane u predviđenom sporazumu u velikoj je mjeri obuhvaćeno zajedničkim pravilima koje propisuje Uredba br. 4055/86 kojom se uređuje primjena načela slobode pružanja usluga u pomorskom prometu između država članica i između država članica i trećih država.
183. Ta je uredba omogućila dvjema kategorijama osoba definiranim u njezinu članku 1. da koriste slobodu pružanja usluga u pomorskom prometu, odnosno, s jedne strane, državljanima jedne države članice s poslovnim nastanom u drugoj državi članici koja nije država članica primatelja usluga i, s druge strane, državljanima jedne države članice s poslovnim nastanom u trećoj državi kao i brodarskim društvima sa sjedištem u trećim zemljama koja su pod nadzorom državljana države članice.
184. Zakonodavac Unije također je zahtijevao postojanje veze navodeći, primjenom izraza „ako su njihovi brodovi registrirani u toj državi članici u skladu s njenim zakonodavstvom” u članku 1. stavku 2. navedene uredbe, da su državljani države članice koji djeluju putem poslovnog nastana smještenog u trećoj zemlji isključeni iz slobode pružanja usluga ako njihovi brodovi ne plove pod zastavom te države članice (vidjeti presudu od 8. srpnja 2014., Fonnship et Svenska Transportarbetareförbundet, C-83/13, EU:C:2014:2053, t. 34.).
185. Na tako određen način Uredba br. 4055/86 proširuje slobodno pružanje usluga na usluge međunarodnog pomorskog prometa.
186. Osim toga, u svom članku 1. stavku 3. ona propisuje da se „(o)redbe članaka (51. do 54. UFEU-a) primjenjuju na pitanja obuhvaćena ovom uredbom”.
187. Članak 6. stavci 1. i 2. te uredbe glase kako slijedi:
- „1. Ako se državljani ili brodar države članice [...] nalaze u, ili im prijete situacija u kojoj nemaju stvarnu mogućnost obavljati trgovinu prema i iz određene zemlje, dotična država članica obavješćuje ostale države članice i Komisiju što je prije moguće.
2. Vijeće, [...] o prijedlogu Komisije, odlučuje o potrebnim mjerama. Te mjere mogu podrazumijevati [...] pregovore i zaključivanje rješenja o raspodjeli tereta.”
188. Pružanje usluga u pomorskom prometu između Unije i Republike Singapur pripada zajedničkim pravilima utvrđenim Uredbom br. 4055/86. Njihov je učinak osobito omogućavanje pružateljima tih usluga sa nastanom u određenoj državi članici kao i državljanima države članice koji nadziru brodarsko društvo koje ima sjedište u Republici Singapur i pruža takve usluge brodom koji plovi pod zastavom države članice u načelu slobodnog pristupa obavljanju trgovine prema određenoj trećoj zemlji i iz nje. Naprotiv, pružatelji usluga pomorskog prometa između Unije i treće zemlje koji ne odgovaraju tim zahtjevima ne uživaju takav pristup.
189. Obveze sadržane u predviđenom sporazumu utječu ili čak značajno mijenjaju, za usluge pomorskog prometa između Unije i Republike Singapur, opseg tih zajedničkih pravila ustanovljenih Uredbom br. 4055/86.

190. Naime, iz članka 8.56. stavka 3. toga sporazuma proizlazi da će pružatelji usluga pomorskog prometa iz Unije kao i državljani države članice koji nadziru brodarska društva sa sjedištem u Republici Singapur imati slobodan pristup obavljanju trgovine prema toj trećoj zemlji i iz nje a da se od potonjih ne zahtijeva da njihovi brodovi plove pod zastavom određene države članice. Taj se sustav značajno razlikuje od onog ustanovljenog Uredbom br. 4055/86.
191. Na pravila predviđena člankom 6. te uredbe također utječe predviđeni sporazum. Naime, iako iz tog članka 6. proizlazi da Vijeće može odobriti pregovaranje i zaključivanje rješenja o podjeli tereta kada državljanin ili brodar države članice naiđe na teškoće u pristupu obavljanju trgovine prema određenoj trećoj zemlji i iz nje, članak 8.56. stavak 4. navedenog sporazuma predviđa postupno ukidanje tih rješenja.
192. Posljedično, obveze iz predviđenog sporazuma koje se odnose na usluge pomorskog prometa između Unije i Republike Singapur mogu utjecati ili čak izmijeniti zajednička pravila propisana Uredbom br. 4055/86 koja se primjenjuju na pružanje tih usluga.
193. Nadležnost Unije za odobravanje tih obveza je, prema tome, isključiva na temelju članka 3. stavka 2. UFEU-a.
194. Isto nužno vrijedi i za obveze čiji je cilj upotpuniti pristup navedenim prometnim uslugama slobodnim pristupom pomoćnim uslugama koje su s njima neraskidivo povezane, a navedene su u članku 8.56. stavku 6. predviđenog sporazuma, kao i u točki 12. dodatka 8-A-1, u točki 17. dodatka 8-A-2 i 8-A-3, i u točki 11. dodatka 8-B-1 priloga poglavlju 8. navedenog sporazuma.

– Željeznički promet

195. Iz načela propisanih člankom 8. predviđenog sporazuma, sažetih u točki 51. ovog mišljenja, u vezi s točkom 11.C dodatka 8-A-1, točke 16.C dodatka 8-A-2 i 8-A-3 kao i točkom 11.B dodatka 8-B-1 priloga toga poglavlja proizlazi da se njime liberaliziraju usluge željezničkog prometa između Unije i Republike Singapur koje se pružaju prema načinima 2. i 3.
196. Posljedično, u sektoru tih usluga, Unija se obvezuje omogućiti singapurskim pružateljima usluga pristupanje željezničkim mrežama i aktivnostima u Uniji i, ako je potrebno, da se u njoj poslovno nastane, pod uvjetima koji nisu nepovoljniji od onih koji se primjenjuju na pružatelje iz Unije. Republika Singapur na isti se način obvezuje u pogledu pružatelja iz Unije što se tiče pristupa željezničkim mrežama i aktivnostima smještenim na njezinu državnom području.
197. Navedene obveze Unije pripadaju području koje je uvelike pokriveno zajedničkim pravilima.
198. Naime, uvjeti koji nisu nepovoljniji od kojih će korist imati singapurski pružatelji usluga, sukladno tim obvezama, za pristup mrežama i aktivnostima željezničkog prometa u Uniji, i za uspostavljanje istih, odgovaraju elementima koje uređuju pravila jedinstvenog europskog željezničkog prostora, koji predviđa Direktiva 2012/34.
199. Ta direktiva, usvojena na temelju članka 91. UFEU-a, u svojoj uvodnoj izjavi 7. navodi „da se načelo slobode pružanja usluga treba primjenjivati na željeznički sektor uzimajući u obzir posebne karakteristike sektora”. Iz članka 1. te direktive proizlazi da se ona „primjenjuje na korištenje željezničke infrastrukture za usluge [...] željezničkog prijevoza” te uspostavlja, osobito, „pravila koja se primjenjuju na upravljanje željezničkom infrastrukturom i na aktivnosti prijevoza željezničkih prijevoznika koji imaju ili će imati poslovni nastan u državi članici” kao i „kriterije koji se primjenjuju na izdavanje, obnovu ili izmjenu dozvola od strane države članice koje su namijenjene za željezničke prijevoznike koji imaju ili će imati poslovni nastan u Uniji”.

200. Stupanjem na snagu predviđenog sporazuma usluge željezničkog prometa koje u Uniji pružaju singapurski pružatelji pripadati će, sukladno obvezama koje iz tog sporazuma proizlaze, sustavu pristupa i nastana koji će obuhvaćati iste elemente kao i sustav uveden Direktivom 2012/34 i koji ne smije biti nepovoljniji od potonjeg.
201. Kao što je Sud već utvrdio, kada sporazum između Unije i treće zemlje predviđa primjenu, na međunarodne odnose obuhvaćene tim sporazumom, pravila koja se uvelike preklapaju sa zajedničkim pravilima Unije primjenjivim na situacije unutar nje, treba smatrati da taj sporazum može utjecati ili izmijeniti opseg zajedničkih pravila. Naime, neovisno o nepostojanju proturječja s navedenim zajedničkim pravilima, može postojati utjecaj na njihov smisao, opseg i učinkovitost [vidjeti, osobito, mišljenje 1/03 (Nova konvencija iz Lugana) od 7. veljače 2006., EU:C:2006:81, t. 143. i 151. do 153.; mišljenje 1/13 (Pristup trećih država Haaškoj konvenciji) od 14. listopada 2014., EU:C:2014:2303, t. 84. do 90. kao i presudu od 26. studenoga 2014., Green Network, C-66/13, EU:C:2014:2399, t. 48. i 49.].
202. Budući da obveze sadržane u predviđenom sporazumu u vezi s uslugama u željezničkom prometu ulaze u područje koje je uvelike već pokriveno zajedničkim pravilima Unije i da se na njihov opseg može utjecati ili ga izmijeniti tim obvezama, nadležnost Unije za odobravanje tih obveza je isključiva, primjenom članka 3. stavka 2. UFEU-a.
203. Isto nužno vrijedi i za obveze čiji je cilj upotpuniti pristup navedenim prometnim uslugama slobodnim pristupom pomoćnim uslugama koje su s njima neraskidivo povezane, a navedene su u točki 12. dodatka 8-A-1, u točki 17. dodatka 8-A-2 i u točki 11. dodatka 8-B-1 priloga poglavlju 8. predviđenog sporazuma.
- Cestovni promet
204. Iz načela poglavlja 8. predviđenog sporazuma, sažetih u točki 51. ovog mišljenja, u vezi s točkom 11.D dodatka 8-A-1, točkom 16.D dodatka 8-A-2 i 8-A-3 kao i točkom 11.C dodatka 8-B-1 priloga toga poglavlja, proizlazi da se njime bez ograničenja liberaliziraju usluge cestovnog prometa u Uniji i u Republici Singapur koje se pružaju prema načinu 2. i kojima se liberaliziraju, u određenoj mjeri, one koje se pružaju prema načinima 3. i 4.
205. Unija se stoga obvezuje dopustiti singapurskim pružateljima usluga da u Uniji obavljaju aktivnosti prijevoza putnika i robe cestom pod uvjetima koji nisu nepovoljniji od onih koji se primjenjuju na pružatelje iz Unije. Republika Singapur na isti se način obvezuje što se tiče pružatelja iz Unije.
206. Navedene obveze Unije ulaze u područje koje je uvelike pokriveno njenim zajedničkim pravilima.
207. Naime, uvjeti koji nisu nepovoljniji od kojih će korist imati singapurski pružatelji usluga, sukladno tim obvezama, za pružanje usluga cestovnog prometa u Uniji, u velikoj mjeri odgovaraju elementima koje uređuju zajednička pravila navedena u uredbama br. 1071/2009, 1072/2009 i 1073/2009.
208. Ti propisi koji pripadaju zajedničkoj prometnoj politici uspostavljaju, na temelju njihova članka 1., zajednička pravila koja se odnose na „pristup djelatnosti cestovnog prijevoza i obavljanje te djelatnosti”, na pristup „međunarodnom cestovnom prijevozu tereta (u Uniji)” i „pristup međunarodnom prijevozu putnika običnim i turističkim autobusima [u Uniji]”.
209. Stupanjem na snagu predviđenog sporazuma usluge cestovnog prometa koje u Uniji pružaju singapurski pružatelji pripadati će, sukladno obvezama koje iz tog sporazuma proizlaze, sustavu pristupa koji će obuhvaćati iste elemente kao i sustavi uvedeni posebno Direktivama 1072/2009 i 1073/2009 i koji ne smije biti nepovoljniji od potonjih.

210. Iz istih razloga kao i onih izloženih u točki 201. ovog mišljenja treba smatrati da takve međunarodne obveze obuhvaćaju područje koje je uvelike već pokriveno zajedničkim pravilima Unije te one mogu utjecati ili izmijeniti njihov opseg.
211. Nadležnost Unije za odobravanje obveza koje se odnose na usluge cestovnog prometa je, prema tome, isključiva na temelju članka 3. stavka 2. UFEU-a.
212. Isto nužno vrijedi i za obveze čiji su cilj pomoćne usluge koje su s tim prometnim uslugama neraskidivo povezane, a navedene su u točki 12. dodatka 8-A-1, u točki 17. dodatka 8-A-2 i u točki 11. dodatka 8-B-1 priloga poglavlju 8. predviđenog sporazuma.

– Promet unutarnjim plovnim putovima

213. Promet unutarnjim plovnim putovima koji ostaje ograničen na državno područje određene države članice Unije ili Republike Singapur nije naveden u predviđenom sporazumu i stoga, prema člancima 8.7. i 8.12. predviđenog sporazuma, nije obuhvaćen liberalizacijom prema njegovu poglavlju 8.
214. Promet unutarnjim plovnim putovima između država članica Unije, koji se spominje na popisu posebnih obveza Unije za usluge pružene prema načinima 1., 2. i 3., se ne liberalizira. Naime, zbog ograničenja navedenih u točkama 11.B dodatka 8-A-1 i 16.B dodatka 8-A-2 priloga poglavlja 8. predviđenog sporazuma, singapurski poduzetnici nemaju, u bitnome, pravo pristupa tim prometnim aktivnostima.
215. Ti dodaci osobito navode zadržavanje zahtjeva državljanstva. Osim toga, državna područja trinaest država članica izuzeta su od prekograničnog pružanja tih prometnih usluga. Zbog geografske situacije tih država članica unutarnji plovni putovi između država članica na koje to izuzeće ne utječe ograničeni su na one koji povezuju Njemačku, Austriju, Francusku, Luksemburg i Nizozemsku kao i one koji povezuju Belgiju, Francusku i Nizozemsku. Pristup tim plovnim putovima pridržan je na temelju postojećih sporazuma čije je održavanje na snazi, bez proširenja u korist singapurskih poduzetnika, izričito predviđeno navedenim dodacima ugovora.
216. Slijedi da je spominjanje prometa unutarnjim plovnim putovima u predviđenom sporazumu popraćeno ponajviše obvezama izuzetno ograničenog opsega.
217. Prema ustaljenoj sudskoj praksi, pri ispitivanju naravi nadležnosti za sklapanje međunarodnog sporazuma, nije potrebno uzeti u obzir odredbe toga sporazuma koje imaju izuzetno ograničen doseg [vidjeti, osobito, mišljenje 1/08 (Sporazumi kojima se izmjenjuje popis posebnih obveza na temelju GATS-a), od 30. studenoga 2009., EU:C:2009:739, t. 166. i navedena sudska praksa]. Stoga je, u ovom slučaju, potrebno utvrditi narav nadležnosti Unije što se tiče obveza sadržanih u poglavlju 8. predviđenog sporazuma u području prometa vodeći računa o obvezama koje se odnose na pomorski, željeznički i cestovni promet. Budući da je Unija, iz razloga izloženih u točkama 175. do 212. ovog mišljenja, isključivo nadležna, primjenom članka 3. stavka 2. UFEU-a, za odobravanje tih obveza, slijedi da je kumulativnim učinkom toga zaključka i onoga iz točke 69. ovog mišljenja ona isključivo nadležna i u pogledu navedenog poglavlja 8. u cijelosti.
218. Protivno onome što tvrdi Irska, na taj zaključak ne utječe Protokol (br. 21.) o stajalištu Ujedinjene Kraljevine i Irske s obzirom na područje slobode, sigurnosti i pravde, priloženo Ugovorima o EU-u i FEU-u. Dostatno je u tom pogledu istaknuti da zajednička trgovinska politika i zajednička prometna politika nisu obuhvaćene tim protokolom i podsjetiti da su cilj i sadržaj predmetnog akta ti koji određuju eventualno primjenjive protokole, a ne obratno (vidjeti, prema analogiji, presudu od 22. listopada 2013., Komisija/Vijeće, C-137/12, EU:C:2013:675, t. 74. i 75.). Budući da se predviđeni

sporazum ne odnosi na pitanja koja uređuje dio treći, glava V. Ugovora o FEU-u, navedeni protokol nije od važnosti u okviru ovog postupka. Isto vrijedi i za Protokol (br. 22.) o stajalištu Danske, priložen Ugovorima o EU-u i FEU-u, kao što je Kraljevina Danska uostalom i iznijela tijekom rasprave.

Obveze u području javnih nabava vezanih uz promet

219. Kao što je navedeno u točki 77. ovog mišljenja, u mjeri u kojoj se obveze sadržane u poglavlju 10. ovog mišljenja odnose na javne nabave usluga u međunarodnom pomorskom prometu, željezničkom prometu, cestovnom prometu i prometu unutarnjim plovnim putovima, kao i na javne nabave usluga koje su neraskidivo povezane s tim prometnim uslugama, one ne pripadaju zajedničkoj trgovinskoj politici.
220. Potrebno je, u tim okolnostima, ispitati ima li Unija, za obveze koje se odnose na te javne nabave usluga, isključivu vanjsku nadležnost na temelju članka 3. stavka 2. UFEU-a.
221. Prema tome, kao što je navedeno u točkama 75. i 76. ovog mišljenja, poglavlje 10. predviđenog sporazuma sadrži skup pravila za uređivanje postupaka javne nabave u Uniji i u Republici Singapur na način da se osigurava da se postupci takvih nabava provode uz poštovanje načela nediskriminacije i transparentnosti.
222. Direktiva 2014/24/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 26. veljače 2014. o javnoj nabavi i stavljanju izvan snage Direktive 2004/25/EU (SL 2014., L 94, str. 65.) kao i Direktiva 2014/25/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 26. veljače 2014. o nabavi subjekata koji djeluju u sektoru vodnoga gospodarstva, energetske i prometne sektoru te sektoru poštanskih usluga i stavljanju izvan snage Direktive 2004/17/EZ (SL 2014., L 94, str. 243.) uvode skup zajedničkih pravila kojima je cilj, u bitnome, jamčiti da su provedbe javnih nabava, između ostalog, u prometnom sektoru, u skladu unutar Unije s tim istim načelima kao što je navedeno u uvodnoj izjavi 1. i članku 18. Direktive 2014/24 te isto tako u uvodnoj izjavi 2. i članku 36. Direktive 2014/25.
223. Stupanjem na snagu predviđenog sporazuma pristup singapurskih pružatelja usluga javnim nabavama Unije u području prometa pripadati će stoga u obveze koje obuhvaćaju iste elemente kao i one uređene direktivama 2014/24 i 2014/25.
224. Prema tome, sukladno sudskoj praksi navedenoj u točki 201. ovog mišljenja, treba zaključiti da Unija ima isključivu vanjsku nadležnost, na temelju članka 3. stavka 2. UFEU-a, za međunarodne obveze sadržane u poglavlju 10. toga sporazuma u području javnih nabava usluga u području prometa s obzirom na to da, naime, te obveze pripadaju području koje je uvelike već pokriveno zajedničkim pravilima Unije te s obzirom na to da one mogu utjecati ili izmijeniti njihov opseg.

Obveze u području ulaganja koja nisu izravna

225. Iz razloga iznesenih u točkama 80. do 109. ovog mišljenja obveze sadržane u odjeljku A poglavlja 9. predviđenog sporazuma u vezi sa zaštitom ulaganja pripadaju zajedničkoj trgovinskoj politici Unije, i stoga, isključivoj nadležnosti potonje, na temelju članka 3. stavka 1. točke (e) UFEU-a, s obzirom na to da se odnose na „izravna ulaganja”, u smislu članka 207. stavka 1. UFEU-a, između Unije i Republike Singapur.
226. Sada je potrebno utvrditi je li Unija također isključivo nadležna, na temelju članka 3. stavka 2. UFEU-a, s obzirom na to da se navedeni odjeljak A odnosi na ostala strana ulaganja između Unije i navedenih trećih država.

227. U tom pogledu treba podsjetiti da se strana ulaganja koja nisu izravna mogu između ostalog odvijati u obliku stjecanja udjela u društvima kako bi se ostvarilo financijsko ulaganje bez namjere vršenja utjecaja na upravljanje i kontrolu nad poduzećem („portfeljna” ulaganja) i da takva ulaganja predstavljaju kretanje kapitala u smislu članka 63. UFEU-a (vidjeti, osobito, presude od 28. rujna 2006., Komisija/Nizozemska, C-282/04 i C-283/04, EU:C:2006:208, t. 19.; od 21. listopada 2010., Idryma Typou, C-81/09, EU:C:2010:622, t. 48. kao i od 10. studenog 2011., Komisija/Portugal, C-212/09, EU:C:2011:717, t. 47.).
228. Kao što ističe nezavisna odvjetnica u točki 367. svojega mišljenja, ostale vrste ulaganja osim stjecanja udjela u društvima, kao što su određene kategorije ulaganja u nekretnine ili zaduživanja, predstavljaju također ulaganja iz poglavlja 9. predviđenog sporazuma i mogu, poput stjecanja vrijednosnih papira, implicirati kretanja kapitala ili plaćanja.
229. Temeljeći se u bitnome na sudskoj praksi na koju je upućeno u točki 207. ovog mišljenja, prema kojoj sporazum koji je Unija sklopila, čak i u slučaju nepostojanja proturječja sa zajedničkim pravilima Unije, može „utjecati” na njih u smislu članka 3. stavka 2. UFEU-a, Komisija tvrdi da odjeljak A poglavlja 9. predviđenog sporazuma može utjecati na članak 63. UFEU-a i stoga pripada isključivoj nadležnosti Unije iz navedenog članka 3. stavka 2.
230. Međutim, kao što tvrde Vijeće i države članice koje su iznijele svoja očitovanja Sudu, navedena sudska praksa ne može se prenijeti na situaciju u kojoj je obuhvaćeno pravilo Unije odredba UFEU-a, a ne pravilo koje je na temelju toga ugovora usvojeno.
231. Naime, s jedne strane, ta sudska praksa, čija je bit izražena u zadnjem dijelu rečenice iz članka 3. stavka 2. UFEU-a, ima svoje podrijetlo u presudi od 31. ožujka 1971. Komisija/Vijeće (AETR) (22/70, EU:C:1971:32).
232. U točkama 17. do 19. te presude Sud je uobličio sljedeća razmatranja:
- „17 [...] konkretnije, svaki put kad Zajednica u cilju provedbe zajedničke politike predviđene Ugovorom usvoji odredbe kojima se propisuju zajednička pravila, bez obzira na to u kojem su obliku, države članice više nemaju pravo, bilo da djeluju samostalno ili čak zajednički, prema trećim državama preuzimati obveze koje utječu na ta pravila;
- 18 [...] naime, kada i ako se uspostave takva zajednička pravila, jedino je Zajednica u položaju da preuzme i ispuni obveze prema trećim državama s učinkom na cijelo područje primjene pravnog sustava Zajednice;
- 19 [...] stoga prilikom provedbe odredbi Ugovora nije moguće odvojiti sustav unutarnjih mjera Zajednice od sustava vanjskih odnosa.”
233. Iz tih redaka presude od 31. ožujka 1971. Komisija/Vijeće (22/70, EU:C:1971:32) proizlazi da su „zajednička pravila” odredbe sekundarnog prava koje je Zajednica, koja je postala Unijom, postupno uvodila i za koje, ako je Unija izvršavala svoju unutarnju nadležnost, ona paralelno mora imati isključivu vanjsku nadležnost kako bi izbjegla da države članice preuzimaju međunarodne obveze koje bi mogle utjecati na zajednička pravila ili izmijeniti njihov opseg.
234. Time bi se povrijedilo obrazloženje svojstveno pravilu o isključivoj vanjskoj nadležnosti sadržanom u presudi od 31. ožujka 1971. Komisija/Vijeće (22/70, EU:C:1971:32), kako ju je potvrdila kasnija sudska praksa Suda (vidjeti, osobito, presudu od 5. studenoga 2002., Komisija/Danska, C-467/98, EU:C:2002:625, t. 77. do 80.), te proširilo opseg toga pravila, od sada ugrađenog u članak 3. stavak 2. zadnji dio rečenice UFEU-a, na scenarij koji se, kao u ovom slučaju, ne odnosi na pravila sekundarnog prava koje je Unija donijela u okviru izvršavanja unutarnje nadležnosti koju joj ugovori povjeravaju nego na pravilo primarnog prava Unije koje su usvojili tvorci tih ugovora.

235. S druge strane, na temelju nadređenosti UFEU-a i UFEU-a nad aktima usvojenim na temelju tih ugovora, ti akti, uključujući i sporazume koje Unija sklapa s trećim zemljama, crpe svoj legitimitet iz navedenih ugovora i ne mogu, nasuprot tomu, imati utjecaj na smisao ili opseg njihovih odredbi. Navedeni sporazumi, prema tomu, ne mogu „utjecati” na pravila primarnog prava Unije ili „izmijeniti njihov opseg” u smislu članka 3. stavka 2. UFEU-a.
236. Sklapanje međunarodnog sporazuma, u ovom slučaju s Republikom Singapur, u području stranih ulaganja koja nisu izravna nije, prema trenutnom stanju prava Unije, „predviđeno zakonodavnim aktom Unije” u smislu toga članka 3. stavka 2.
237. Osim toga, kao što je Komisija izričito naznačila u svojim očitovanjima iznesenim Sudu, sklapanje takvog sporazuma ne čini se „potrebno kako bi [Uniji] omogućilo izvršavanje njezine unutarnje nadležnosti”, u smislu navedenog članka 3. stavka 2.
238. Slijedi da Unija nema isključivu nadležnost za sklapanje međunarodnog sporazuma s Republikom Singapur s obzirom na to da se taj sporazum odnosi na zaštitu stranih ulaganja koja nisu izravna.
239. Naprotiv, Unijino sklapanje međunarodnog sporazuma koji se odnosi na takva ulaganja može se pokazati „potrebno radi postizanja nekog od ciljeva iz Ugovorâ, u okviru politika Unije” u smislu članka 216. stavka 1. UFEU-a.
240. Posebno, imajući u vidu činjenicu da slobodno kretanje kapitala i plaćanja između država članica i trećih zemalja, predviđeno člankom 63. UFEU-a nije formalno obvezujuće za treće zemlje, sklapanje međunarodnih sporazuma koji pridonose uvođenju slobodnog kretanja na recipročnoj osnovi može se kvalificirati kao potrebno radi postizanja te slobode kretanja u cijelosti, što je jedan od ciljeva glave IV. („Slobodno kretanje osoba, usluga i kapitala”) dijela trećeg („Politike i unutarnja djelovanja Unije”) UFEU-a.
241. Ta glava IV. obuhvaća podijeljenu nadležnost između Unije i država članica na temelju članka 4. stavka 2. točke (a) UFEU-a koji se odnosi na unutarnje tržište.
242. Nadležnost dodijeljena Uniji člankom 216. stavkom 1. UFEU-a za sklapanje sporazuma koji je „potreban radi postizanja nekog od ciljeva iz Ugovorâ, u okviru politika Unije” također je po naravi podijeljena s obzirom na to da članak 4. stavak 1. UFEU-a predviđa da Unija „nadležnost dijeli s državama članicama ako joj je Ugovorima dodijeljena nadležnost koja se ne odnosi na područja iz članka 3. i 6.”, o čemu je u ovom slučaju riječ.
243. Iz točaka 80. do 109. i 226. do 242. ovog mišljenja proizlazi da obveze sadržane u odjeljku A poglavlja 9. predviđenog sporazuma pripadaju zajedničkoj trgovinskoj politici Unije, i stoga, njenoj isključivoj nadležnosti na temelju članka 3. stavka 1. točke (e) UFEU-a kada se odnose na izravna strana ulaganja singapurskih državljana u Uniji i obratno. Naprotiv, te obveze pripadaju podijeljenoj nadležnosti između Unije i država članica na temelju članka 4. stavaka 1. i 2. točke (a) UFEU-a kada se odnose na druge vrste ulaganja.
244. Slijedi da odjeljak A navedenog poglavlja predviđenog sporazuma ne može odobriti sama Unija.
245. Što se toga poglavlja A tiče, potrebno je, konačno, ispitati stav koji je izrazilo više država članica u okviru svojih pisanih i usmenih očitovanja iznesenih Sudu, prema kojima članak 9.10. predviđenog sporazuma ne može pripadati ni isključivoj nadležnosti Unije ni nadležnost koju ona dijeli s državama članicama te stoga pripada samo nadležnosti država članica.

246. Navedeni članak 9.10., naslovljen „Odnos s drugim sporazumima”, završna je odredba u navedenom odjeljku A i u svom stavku 1. propisuje kako slijedi:

„Nakon stupanja na snagu ovog Sporazuma sporazumi [bilateralni o ulaganjima] između država članica Unije i Singapura [...], uključujući prava i obveze koje iz njih proizlaze prestaju vrijediti i zamjenjuje ih ovaj Sporazum.”

247. Okolnost da su Europska unija i Republika Singapur u predviđeni sporazum unijeli odredbu iz koje izričito proizlazi da bilateralni sporazumi o ulaganjima između država članica Unije i te treće zemlje prestaju važiti i ne stvaraju više prava i obveze stupanjem na snagu toga sporazuma sklopljenog s tom trećom zemljom na razini Unije, ne može se promatrati kao zadiranje u nadležnost država članica ako se ta odredba odnosi na područje u pogledu kojega Unija ima isključivu nadležnost.
248. Naime, kada Unija pregovara i sklapa s trećom zemljom sporazum koji se odnosi na područje u pogledu kojeg ona ima isključivu nadležnost, ona preuzima pravni položaj svojih država članica. U tom pogledu treba podsjetiti da je nesporno, od presude od 12. prosinca 1972. International Fruit Company i dr. (21/72 do 24/72, EU:C:1972:115, t. 10. do 18.), da Unija može biti pravni sljednik država članica u njihovim međunarodnim obvezama kada su države članice na Uniju prenijele, osnivačkim ugovorima, svoju nadležnost vezanu uz te obveze i da potonja izvršava te nadležnosti.
249. Slijedi da je, počevši od 1. prosinca 2009., dana stupanja na snagu UFEU-a, koji dodjeljuje Uniji isključivu nadležnost u području izravnih stranih ulaganja, Unija sama nadležna za odobravanje odredbe sporazuma sklopljenog s trećom zemljom kojom se određuje da se obveze u području izravnih ulaganja sadržane u ranijim bilateralnim sporazumima između država članica Unije i te treće zemlje moraju, nakon stupanja na snagu sporazuma kojeg je Unija sklopila, smatrati zamijenjene tim sporazumom.
250. U tom pogledu potrebno je podsjetiti da je na temelju članka 2. stavka 1. UFEU-a, osim po ovlaštenju Unije, državama članicama zabranjeno usvajati pravno obvezujuće akte u područjima koja ulaze u isključivu nadležnost Unije. Međutim, Uredba (EU) br. 1219/2012 Europskog parlamenta i Vijeća od 12. prosinca 2012. o uspostavi prijelaznih aranžmana za bilateralne sporazume o ulaganjima između država članica i trećih zemalja (SL 2012., L 351, str. 40.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 11., svezak 127., str. 188.) ovlašćuje, uistinu, države članice, pod strogim uvjetima, na održavanje na snazi, čak i sklapanje međunarodnih sporazuma u području izravnih ulaganja s trećom zemljom dok god ne postoji sporazum u području izravnih ulaganja između Unije i te treće zemlje. Nasuprot tomu, čim takav sporazum između Unije i navedene treće zemlje stupi na snagu, to ovlaštenje prestaje postojati.
251. Posljedično, argumentacija prema kojoj bi države članice trebale imati mogućnost usvojiti, nakon stupanja na snagu obveza u području izravnih stranih ulaganja sadržanih u sporazumu koji je sklopila Unija, akte koji određuju sudbinu obveza u tom području sadržanih u bilateralnim sporazumima koji su ranije sklopljeni s istom trećom zemljom, ne može se prihvatiti.
252. Iz svega što prethodi proizlazi da članak 9.10. predviđenog sporazuma, poput ostalih odredbi odjeljka A poglavlja 9. toga sporazuma, pripada isključivoj nadležnosti Unije s obzirom na to da se odnosi na obveze u području izravnih stranih ulaganja sadržane u bilateralnim sporazumima o ulaganjima sklopljenim između država članica i Republike Singapur.
253. Budući da iz priloga 9-D predviđenog sporazuma proizlazi da je više država članica sklopilo bilateralni sporazum o ulaganjima s Republikom Singapur prije njihova pristupanja Uniji, treba navesti da navedeno sklapanje nije dovedeno u pitanje člankom 351. UFEU-a, prema kojemu „odredbe Ugovora ne utječu na prava i obveze koje proizlaze iz sporazuma sklopljenih prije 1. siječnja 1958. ili, za države pristupnice, prije dana njihova pristupanja, a koje su sklopile jedna ili više država članica s jedne strane te jedna ili više trećih zemalja s druge strane”.

254. U odnosu na posljednje navedeno, treba podsjetiti da je cilj članka 351. UFEU-a omogućiti državama članicama da poštuju prava koja na temelju međunarodnog prava za treće zemlje proizlaze iz tih ranijih konvencija (vidjeti, što se tiče članaka 234. UEEZ-a i 307 UEZ-a, čiji je tekst u bitnome preuzet u članak 351. UFEU-a, presude od 14. listopada 1980., *Burgoa*, 812/79, EU:C:1980:231, t. 8.; od 4. srpnja 2000, *Komisija/Portugal*, C-84/98, EU:C:2000:359, t. 53., i od 3. ožujka 2009., *Komisija/Austrija*, C-205/06, EU:C:2009:118, t. 33.). Međutim, u ovom slučaju ne treba dopustiti državama članicama da poštuju prava koja bi Republika Singapur željela u budućnosti imati na temelju navedenih bilateralnih sporazuma. Naime, iz članka 9.10. predviđenog sporazuma proizlazi da ta treća zemlja izražava svoju želju da navedeni bilateralni sporazumi prestanu važiti stupanjem na snagu navedenog sporazuma.
255. Iako iz svih prethodnih elemenata proizlazi da Unija preuzima pravni položaj država članica što se tiče međunarodnih obveza preuzetih u područjima koja, kao izravna strana ulaganja, pripadaju njenoj isključivoj nadležnosti, ipak ostaje činjenica da se, u verziji odjeljka A poglavlja 9. predviđenog sporazuma koja je podnesena Sudu u okviru ovog postupka davanja mišljenja, članak 9.10. toga sporazuma odnosi također na obveze koje se mogu, u bilateralnim sporazumima o ulaganjima sklopljenim između država članica i Republike Singapur, odnositi na druge vrste ulaganja osim izravnih.
256. Iz svih razloga iznesenih u točkama 245. do 255. ovoga mišljenja argumentacija prema kojoj se odredba poput članka 9.10. predviđenog sporazuma ne može nalaziti u sporazumu koji sklapa Unija, s obzirom na to da pripada nadležnosti samo država članica, ne može se prihvatiti. Narav nadležnosti Unije za odobravanje toga članka 9.10. odgovara onoj utvrđenoj u točki 243. ovoga mišljenja što se tiče odobravanja ostalih odredbi odjeljka A poglavlja 9. tog sporazuma.

O nadležnosti za odobravanje institucionalnih odredbi predviđenog sporazuma

Razmjena informacija, obavješćivanje, provjera, suradnja, posredovanje i ovlasti za odlučivanje

257. Predviđeni sporazum uvodi različite obveze i postupke za razmjenu informacija, obavješćivanje, provjeru, suradnju i posredovanje, kao i ovlasti za odlučivanje. U tu svrhu uspostavlja posebni institucionalni okvir, koji se sastoji od Odbora za trgovinu i četiri s njime povezana specijalizirana odbora, a to su Odbor za trgovinu robom, Odbor za sanitarne i fitosanitarne mjere, Odbor za carinu i Odbor za trgovinu uslugama, ulaganja i javnu nabavu. Uspostavljanje Odbora za trgovinu i navedenih specijaliziranih odbora propisano je člancima 17.1. i 17.2. toga sporazuma.
258. Poglavlje 2. navedenog sporazuma, koje se odnosi na trgovinu robom obvezuje, u svom članku 2.11., svaku stranku da o postupcima za izdavanje izvoznih dozvola obavještava Odbor za trgovinu robom te određuje načine na koji je potrebno odgovoriti na zahtjeve za podacima o postupcima za izdavanje izvoznih ili uvoznih dozvola koje podnese druga stranka.
259. Nadalje, temeljem članaka 2.13. i 2.15. toga sporazuma, taj specijalizirani odbor sastajat će se na zahtjev jedne od stranaka ili Odbora za trgovinu, pratit će provedbu toga poglavlja i može odlukom izmijeniti njegove priloge.
260. Poglavlje 3. predviđenog sporazuma, koje se odnosi na mjere zaštite trgovine, u svojim člancima 3.2., 3.7. i 3.11. uspostavlja postupovne modalitete uvođenja antidampinških mjera, kompenzacijskih mjera i zaštitnih mjera. Članci 3.12. i 3.13. toga sporazuma nameću obvezu savjetovanja povodom primjene takvih mjera.

261. Poglavlje 4. predviđenog sporazuma, koje se odnosi na tehničke prepreke u trgovini, u člancima 4.4. do 4.11. predviđa razmjenu informacija i suradnju u području normizacije i ocjene sukladnosti radi olakšavanja pristupa tržištu. Osim toga, članak 4.12. toga sporazuma predviđa da stranke mogu, na temelju odluke Odbora za trgovinu robom usvojiti mjere za provedbu poglavlja 4.
262. Poglavlje 5. predviđenog sporazuma, koje se bavi sanitarnim i fitosanitarnim mjerama u svojim člancima 5.8. i 5.9. navodi modalitete prema kojima jedna stranka može, u svojstvu stranke uvoznice robe porijeklom iz druge stranke, kod potonje obaviti posjete radi provjere ili zahtijevati od nje informacije.
263. Nadalje, članak 5.10. toga sporazuma uvodi pravila o suradnji i prihvaćanju što se tiče određivanja područja koja odražavaju zdravlje životinja i stanje bilja koji su na tom području prisutni. Ta odredba opisuje zadaće koje u tom pogledu mora ispuniti Odbor za sanitarne i fitosanitarne mjere. Ostali zadaci toga Odbora navedeni su u člancima 5.15. i 5.16. toga sporazuma.
264. Članci 5.11. i 5.12. predviđenog sporazuma propisuju obveze razmjene informacija i obavješćivanja.
265. Poglavlje 6. predviđenog sporazuma, koje se odnosi na carine i olakšavanje trgovine, obvezuje, u svojim člancima 6.3., 6.4. i 6.11., stranke da skrbe da njihova tijela surađuju i razmjenjuju informacije, osobito što se tiče utvrđivanja carinske vrijednosti. Ono nadalje navodi, u članku 6.17. toga sporazuma, zadaće Odbora za carinu te ovlašćuje stranke na donošenje, u okviru tog odbora, određenih odluka.
266. Članak 7.7. predviđenog sporazuma predviđa suradnju u okviru poglavlja 7. koje se odnosi na proizvodnju obnovljive energije i mogućnost usvajanja provedbenih odluka u okviru Odbora za trgovinu.
267. Poglavlje 8. toga sporazuma, koje se bavi uslugama, poslovnim nastanom i elektroničkom trgovinom, u svom članku 8.16. predviđa da će nadležna tijela Unije i Republike Singapur razviti zajedničku preporuku o uzajamnom priznavanju stručnih kvalifikacija te da će je proslijediti Odboru za trgovinu uslugama, ulaganja i javnu nabavu. To poglavlje također predviđa suradnju u području telekomunikacija (članak 8.48.) i u području elektroničke trgovine (članak 8.61.).
268. Članak 9.4. stavak 3. predviđenog sporazuma propisuje da stranke mogu, na temelju odluke Odbora za trgovinu, dogovoriti da se određene vrste mjera mogu, poput onih navedenih u stavku 2. istog članka, smatrati povredama obveze poštenog i pravednog postupanja u odnosu na ulaganja koja pripadaju poglavlju 9. toga sporazuma.
269. Članci 10.18. do 10.20. predviđenog sporazuma navode koja savjetovanja može obavljati i koje odluke se mogu donijeti u okviru Odbora za trgovinu uslugama, ulaganja i javnu nabavu, u području koje je uređeno poglavljem 10. o javnim nabavama.
270. Poglavlje 11. toga sporazuma, koje se odnosi na intelektualno vlasništvo, u svom članku 11.8. predviđa suradnju između društava za kolektivno ostvarivanje autorskih prava. Ono povrh toga, u članku 11.23. navedenog sporazuma daje ovlasti za donošenje odluka Odboru za trgovinu i u svojim člancima 11.51. i 11.52. obvezuje stranke na razmjenu informacija.
271. Što se poglavlja 12. tiče, koje se odnosi na tržišno natjecanje i povezana pitanja, ono predviđa suradnju u području provedbe zakona stranaka (članak 12.11.) i dužnost savjetovanja kada jedna od stranaka to želi (članak 12.13.).
272. Članak 13.15. predviđenog sporazuma uvodi strankama obvezu određivanja službe koja će služiti kao kontaktna točka s drugom strankom u cilju provedbe poglavlja 13. o trgovini i održivom razvoju. Njime se također predviđa i osnivanje Odbora o trgovini i održivom razvoju radi nadgledanja navedene provedbe. Članak 13.6. toga poglavlja navodi zadatke koje ta kontaktna točka i taj odbor moraju obaviti

u slučaju neslaganja stranaka o određenom pitanju koje se odnosi na navedeno poglavlje. Članak 13.17. potonjeg dodaje da, ako taj Odbor nije riješio nesporazum na zadovoljavajući način, tu stvar treba razmotriti stručna skupina. Isti članak navodi i postupovne modalitete toga razmatranja.

273. Ostale odredbe poglavlja 13. predviđenog sporazuma propisuju brojne načine suradnje i razmjene informacija u području socijalne zaštite radnika (članak 13.4.) i zaštite okoliša (članci 13.7. i 13.10.).
274. Poglavlje 16. predviđenog sporazuma uspostavlja mehanizam posredovanja među strankama. Na temelju članka 13.16. toga sporazuma, taj se mehanizam ne primjenjuje na njegovo poglavlje 13. Navedeno poglavlje 16. dopušta strankama da razmatraju sporazumna rješenja u slučaju razlika u mišljenjima o poglavljima 2. do 12. predviđenog sporazuma.
275. Cilj odredbi i mehanizama navedenih u točkama 257. do 274. ovog mišljenja je jamčiti djelotvornost materijalnih odredbi predviđenog sporazuma stvaranjem, u bitnome, organske strukture, načina suradnje, obveza razmjene informacija kao i određenih ovlasti za donošenje odluka.
276. Sud je već imao priliku istaknuti da nadležnost Unije za ugovaranje međunarodnih obveza uključuje i nadležnost uređivanja svojih obveza institucionalnim odredbama. Njihovo prisustvo u sporazumu nema utjecaja na narav nadležnosti za njegovo sklapanje. Naime, te su odredbe pomoćne i stoga pripadaju istoj nadležnosti kao i materijalne odredbe s kojima su povezane [vidjeti u tom smislu, osobito, mišljenje 1/76 (Sporazum o osnivanju Europskog fonda za raspremu u unutarnjoj plovidbi), od 26. travnja 1977., EU:C:1977:63, t. 5.; mišljenje 1/78 (Međunarodni sporazum o prirodnom kaučuku), od 4. listopada 1979., EU:C:1979:224, t. 56., kao i presudu od 22. listopada 2013., Komisija/Vijeće, C-137/12, EU:C:2013:675, t. 70. i 71.].
277. Budući da iz ovog mišljenja proizlazi da skup materijalnih odredbi poglavlja 2. do 8. i 10. do 13. predviđenog sporazuma ulazi u isključivu nadležnost Unije, odredbe navedene u točkama 258. do 267. i 269. do 273. ovog mišljenja također ulaze u tu nadležnost, iz razloga iznesenih u prethodnoj točki ovog mišljenja. Isto vrijedi i za poglavlje 17. predviđenog sporazuma, s obzirom na to da se ono odnosi na Odbor za trgovinu uslugama, Odbor za sanitarne i fitosanitarne mjere i Odbor za carinu.
278. Članak 9.4. stavak 3. predviđenog sporazuma, naveden u točki 268. ovog mišljenja, dio je odjeljka A poglavlja 9. sporazuma i stoga obuhvaća zaključke iz točaka 243. i 244. ovog mišljenja.
279. Poglavlje 16. predviđenog sporazuma, koje se odnosi na mehanizam posredovanja, isto kao i institucionalne i završne odredbe, osim onih koje se odnose na odbore za trgovinu uslugama, sanitarne i fitosanitarne mjere i carinu, koji se nalaze u poglavlju 17. toga sporazuma, odnose se, među ostalim, na odredbe odjeljka A poglavlja 9. toga sporazuma te u odnosu na njih, iz razloga navedenih u točkama 243. i 244. ovog mišljenja, Unija sama ne može sklopiti sporazum. Isto vrijedi, osim toga, i za poglavlje 1. predviđenog sporazuma, s obzirom na to da ono navodi predmet i ciljeve toga sporazuma u cijelosti te se stoga, među ostalim, odnosi i na odjeljak A njegova poglavlja 9.

Transparentnost

280. Poglavlje 14. predviđenog sporazuma, naslovljeno „Transparentnost”, utvrđuje pravila koja se primjenjuju na područja obuhvaćena ostalim poglavljima toga sporazuma, uz pridržaj više specifičnih odredbi u vezi s transparentnošću koje se nalaze u potonjem.
281. Obvezama sadržanim u tom poglavlju stranke osiguravaju, ponajprije, da će svaka mjera opće primjene vezana uz relevantan vid predviđenog sporazuma biti jasno i lako dostupna, te da će biti predviđen dostatan rok između objave i stupanja na snagu takve mjere (članak 14.3.). One se nadalje obvezuju olakšati komunikaciju o svim pitanjima obuhvaćenim tim sporazumom uspostavljajući kontaktne točke i odgovarajući na određene vrste upita (članak 14.4.). One konačno osiguravaju da će svaki

postupak koji se vodi u okviru toga sporazuma i koji utječe na interese osoba, robu ili usluge druge stranke biti u skladu s načelom dobre uprave i može biti predmet tužbe pred nepristranim i neovisnim sudom (članci 14.5. do 14.7.).

282. Te se obveze primjenjuju na mjere koje stranke poduzimaju u područjima obuhvaćenim poglavljima 2. do 13. predviđenog sporazuma. Cilj je pravila o transparentnosti koja su njima uređena jamčiti djelotvornost materijalnih odredbi tih poglavlja. Ta su pravila stoga pomoćna i pripadaju istoj nadležnosti kao i navedene materijalne odredbe. S obzirom na to da te materijalne odredbe pripadaju, u mjeri naznačenoj u točki 243. ovog mišljenja, nadležnosti koju Unija dijeli s državama članicama, poglavlje 14. predviđenog sporazuma ne može odobriti Unija sama.
283. Naprotiv, specifična pravila u području transparentnosti koja su navedena samo za poglavlja 2. do 8. i 10. do 13. predviđenog sporazuma, poput onih sadržanih u člancima 4.8., 6.15., 8.45., 12.9., i 13.3. toga sporazuma, pripadaju isključivoj nadležnosti Unije.
284. U dijelu u kojem određene države članice tvrde da navedena pravila o transparentnosti, time što obvezuju tijela vlasti u Uniji, uključujući i ona država članica, na poštovanje načela dobre uprave i djelotvorne pravne zaštite, pripadaju nadležnosti samo država članica u području upravnog i sudskog postupka, dostatno je istaknuti da pravila sadržana u poglavlju 14. predviđenog sporazuma i u odredbama navedenim u prethodnoj točki ovog mišljenja, ne sadrže niti jednu obvezu koja se odnosi na upravnu ili sudsku organizaciju u državama članicama, nego odražavaju činjenicu da i Unija i države članice moraju, prilikom primjene sporazuma, poštovati opća načela i temeljna prava Unije, kao što su načelo dobre uprave i načelo djelotvorne sudske zaštite. Ovo se poglavlje 14. stoga ne može smatrati zadiranjem u nadležnosti koje pripadaju samo državama članicama.

Rješavanje sporova

– Rješavanje sporova između ulagača i države

285. Kao što navodi članak 9.11. stavak 1. predviđenog sporazuma, odjeljak B njegova poglavlja 9. uvodi sustav rješavanja „spor[ova] između tužitelja jedne stranke i druge stranke u pogledu tretmana kojim se navodno krše odredbe odjeljka A (Zaštita ulaganja), a tim se kršenjem navodno uzrokuje gubitak ili šteta tužitelju ili njegovu poduzeću s lokalnim poslovnim nastanom”.
286. Iz članka 9.11. stavka 2. točaka (a) i (e) toga sporazuma proizlazi da ne samo Unija nego i države članice Unije mogu biti stranke u tim sporovima, u svojstvu tuženika, ako ih je kao takve odredila Unija na temelju članka 9.15. stavka 2. navedenog sporazuma ili ih kao takve treba odrediti primjenom članka 9.15. stavka 3. istog sporazuma.
287. Ako se spor ne može riješiti nagodbom ili u okviru savjetovanja, na temelju članka 9.12. ili članka 9.13. predviđenog sporazuma, dotični ulagač može, sukladno članku 9.15. toga sporazuma, dostaviti obavijest da namjerava podnijeti zahtjev za arbitražu. Članak 9.16. stavak 1. istog sporazuma navodi da, nakon isteka roka od tri mjeseca počevši od datuma te obavijesti, taj ulagač može „podnijeti zahtjev za [jednim] od sljedećih mehanizama za rješavanje sporova” koje nabraja.
288. Članak 9.16. stavak 2. predviđenog sporazuma navodi da se stavak 1. istog članka smatra „suglasnošću tuženika s podnošenjem zahtjeva za arbitražu”.
289. Članak 9.17. toga sporazuma nabraja sve uvjete koji moraju biti ispunjeni kako bi spor mogao biti podnesen na arbitražu. Na temelju stavka 1. točke (f) toga članka, jedan od uvjeta je da tužitelj „povuče sve zahtjeve u tijeku podnesene nacionalnom sudu u pogledu istog postupanja kojim se navodno krše odredbe odjeljka A (Zaštita ulaganja)”.

290. Ne dovodeći u pitanje ono što je navedeno u točki 30. ovog mišljenja, na Sudu je da odluči o naravi nadležnosti za uvođenje takvog sustava rješavanja sporova. U tom pogledu, iako je točno da, kao što proizlazi iz njegova članka 9.17., predviđeni sporazum ne isključuje mogućnost da se spor između singapurskog ulagača i države članice može pokrenuti pred sudovima te države članice, ostaje činjenica da je to samo mogućnost koja ovisi o ulagaču tužitelju.
291. Potonji može, naime, odlučiti, primjenom članka 9.16. toga sporazuma, predmetni spor podvrgnuti arbitraži a da se navedena država članica ne može tome protiviti s obzirom na to da se sukladno članku 9.16. stavku 2. toga sporazuma smatra da je njena suglasnost u tom pogledu dana.
292. Međutim, takav sustav, koji izuzima sporove iz sudske nadležnosti država članica, ne može biti samo pomoćnoga karaktera u smislu sudske prakse navedene u točki 276. ovog mišljenja, i stoga ga se ne može uvesti bez njihova pristanka.
293. Iz toga proizlazi da odobravanje odjeljka B poglavlja 9. predviđenog sporazuma ne pripada isključivo nadležnosti Unije nego podijeljenoj nadležnosti između Unije i država članica.

– Rješavanje sporova između stranaka

294. Cilj je poglavlja 15. predviđenog sporazuma sprečavanje i rješavanje sporova koji bi mogli nastati među strankama. Na temelju članka 15.2. predviđenog sporazuma, to se poglavlje primjenjuje „na razlike u tumačenju i primjeni odredaba ovog Sporazuma, osim ako je izričito predviđeno drugačije”.
295. Kao što je izneseno u točki 154. ovog mišljenja, sustav rješavanja sporova predviđen poglavljem 15. predviđenog sporazuma ne primjenjuje se na njegovo poglavlje 13. Naprotiv, taj se sustav između stranaka može primijeniti na rješavanje razlika koje se odnose osobito na tumačenje i primjenu materijalnih odredbi poglavlja 2. do 12. predviđenog sporazuma.
296. Članak 15.4. predviđenog sporazuma predviđa da, ako stranke ne uspiju riješiti spor pomoću savjetovanja, stranka koja je izjavila prigovor može zatražiti osnivanje arbitražnog vijeća. Prema odredbama članka 15.19. toga sporazuma, svaka odluka takvog vijeća obvezujuća je za stranke.
297. Članak 15.21. predviđenog sporazuma navodi da stranka koja je izjavila prigovor ima pravo ne primijeniti taj sustav rješavanja sporova ako umjesto toga namjerava pokrenuti spor u okviru Svjetske trgovinske organizacije (WTO), pri čemu se podrazumijeva da, čim je pokrenut postupak pred jednim od ta dva dostupna sustava rješavanja sporova, niti jedan drugi postupak s istim predmetom ne može se pokrenuti prema drugom sustavu.
298. Što se tiče nadležnosti Unije za odobravanje toga poglavlja 15., odmah na početku treba podsjetiti da nadležnost Unije u području međunarodnih odnosa i njezina ovlast za sklapanje međunarodnih sporazuma nužno sadrži mogućnost podvrgavanja odlukama suda osnovanog ili određenog na temelju takvih sporazuma u pogledu tumačenja i primjene njihovih odredaba [mišljenje 1/91 (Sporazum o EGP-u – I) od 14. prosinca 1991., EU:C:1991:490, t. 40 i 70.; mišljenje 1/09 (Sporazum o stvaranju ujednačenog sustava rješavanja sporova koji se odnose na patente) od 8. ožujka 2011., EU:C:2011:123, t. 74., i mišljenje 2/13 (Pristupanje Unije EKLJP-u) od 18. prosinca 2014., EU:C:2014:2454, t. 182.].
299. Na isti način nadležnost Unije za sklapanje međunarodnih sporazuma nužno sadrži mogućnost podvrgavanja odlukama tijela koje, iako formalno nije sud, u bitnome izvršava funkcije suda, kao što je tijelo za rješavanje sporova u okviru Sporazuma o osnivanju WTO-a.
300. Kao što je izloženo u točki 30. ovog mišljenja i ponovljeno u njegovoj točki 290., ovaj postupak se ne odnosi na pitanje jesu li odredbe predviđenog sporazuma u skladu s pravom Unije.

301. Stoga, protivno onome što je bio slučaj u postupcima davanja mišljenja citiranim u točki 298. ovog mišljenja, nije potrebno ispitivati zadovoljava li sustav rješavanja sporova propisan poglavljem 15. predviđenog sporazuma uvjete navedene u tim drugim mišljenjima, osobito uvjet koji se odnosi na poštovanje autonomije prava Unije.
302. Budući da se poglavlje 15. toga sporazuma odnosi na sporove između Unije i Republike Singapur o tumačenju i primjeni toga sporazuma, ovo se mišljenje ne odnosi na pitanje nadležnosti Suda što se tiče rješavanja sporova unutar Unije koji se odnose na tumačenje njezina prava [vidjeti osobito, u vezi s tom nadležnošću, presudu od 30. svibnja 2006., Komisija/Irska (tvornica MOX), C-459/03, EU:C:2006:345, t. 132., i mišljenje 1/09 (Sporazum o stvaranju ujednačenog sustava rješavanja sporova koji se odnose na patente) od 8. ožujka 2011., EU:C:2011:123, t. 78.].
303. U okviru ovog postupka, dostatno je utvrditi da je sustav rješavanja sporova predviđen tim poglavljem dio institucionalnog okvira materijalnih odredbi predviđenog sporazuma. Budući da se taj sustav bavi sporovima između Unije i Republike Singapur, nije moguće, za razliku od sustava rješavanja sporova između ulagača i država članica propisanog odjeljkom B poglavlja 9. predviđenog sporazuma, izuzeti te sporove iz nadležnosti sudova država članica ili Unije. U tim okolnostima može se primijeniti pravilo sudske prakse navedeno u točki 276. ovog mišljenja.
304. Sporovi koje uređuje poglavlje 15. mogu se, među ostalim, odnositi na odredbe odjeljka A poglavlja 9. predviđenog sporazuma. Posljedično, iz istih razloga kao što su oni navedeni u točkama 243. i 244. ovog mišljenja, navedeno poglavlje 15. ne može odobriti Unija sama.

Odgovor na zahtjev za mišljenjem

305. Iz svih prethodnih razmatranja proizlazi da predviđeni sporazum pripada isključivoj nadležnosti Unije, osim sljedećih odredbi, koje pripadaju podijeljenoj nadležnosti između Unije i država članica:
- odredbe odjeljka A (Zaštita ulaganja) poglavlja 9. (Ulaganja) toga sporazuma, u dijelu u kojem se odnose na ulaganja između Unije i Republike Singapur koja nisu izravna;
  - odredbe odjeljka B (Rješavanje sporova između ulagača i država) navedenog poglavlja 9.; i
  - odredbe poglavlja 1. (Ciljevi i opće definicije), 14. (Transparentnost), 15. (Rješavanje sporova između stranaka), 16. (Mehanizam posredovanja) i 17. (Institucionalne, opće i završne odredbe) navedenog sporazuma, u dijelu u kojem se odnose na odredbe poglavlja 9. u mjeri u kojoj potonje pripadaju podijeljenoj nadležnosti između Unije i država članica.

Slijedom navedenog, Sud (puni sastav) daje sljedeće mišljenje:

Predviđeni sporazum o slobodnoj trgovini između Europske unije i Republike Singapur pripada isključivoj nadležnosti Unije, osim sljedećih odredbi, koje pripadaju podijeljenoj nadležnosti između Unije i država članica:

- **odredbe odjeljka A (Zaštita ulaganja) poglavlja 9. (Ulaganja) toga sporazuma, u dijelu u kojem se odnose na ulaganja između Unije i Republike Singapur koja nisu izravna;**
- **odredbe odjeljka B (Rješavanje sporova između ulagača i država) toga poglavlja 9.; i**
- **odredbe poglavlja 1. (Ciljevi i opće definicije), 14. (Transparentnost), 15. (Rješavanje sporova između stranaka), 16. (Mehanizam posredovanja) i 17. (Institucionalne, opće i završne odredbe) navedenog sporazuma, u dijelu u kojem se odnose na odredbe poglavlja 9. i kada potonje pripadaju podijeljenoj nadležnosti između Unije i država članica.**

Lenaerts Tizzano Silva de Lapuerta

Ilešič Bay Larsen von Danwitz

Da Cruz Vilaça Juhász Berger

Prechal Vilaras Regan

Rosas Borg Barthet Malenovský

Bonichot Arabadjiev Toader

Šváby Jarašiūnas Fernlund

Vajda Biltgen

Jürimäe Lycourgos

Objavljeno na javnoj raspravi u Luxembourggu 16. svibnja 2017.

Tajnik Predsjednik Suda

A. Calot Escobar K. Lenaerts